

N:o 75.

Ank. till Riksd. kansli den 3 april 1908, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Riksdagens år 1907 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1906.

(I. A.)

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling ofvannämnda revisionsberättelse jämte de i anledning däraf från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t afgifna utlåtanden och förklaringar blifvit hänvisad, får, efter tagen kännedom af dessa handlingar och inhämtande af de för ärendenas utredning i öfrigt erforderliga upplysningar, underställa Riksdagens pröfning de af revisorerne gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; kommande utskottet att därvid följa den ordning, som i revisionsberättelsen blifvit iakttagen.

Fångvårdsstyrelsen.

§ 1.

(Rev. ber. pag. 30—31 och 476; utl. pag. 582—584 och 690—695.)

Med förmälan att fångarna vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö hufvudsakligen sysselsättas med att hugga gatsten och bereda makadam

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 4 Saml. 1 Afd. 43 Häft. (N:o 75.)

1

Ang. Svartsjö kungsladugårds upplåtande för tvångsarbetsanstaltens å Svartsjö behof; förutvarande skötsel af denna domän.

men äfven till någon del i jordbruk, sedan af det anstalten enligt kungl. brefvet den 1 maj 1896 tillagda jordområde från Svartsjö kungsladugård, omkring 24 hektar åker och ängsmark, blifvit för sådant ändamål taget i anspråk, hafva revisorerne, som besökt denna anstalt, ifrågasatt, huruvida icke dessa fångar borde i betydligt större utsträckning sysselsättas med jordbruksarbete. Ut i en i detta ämne till Kungl. Maj:t den 26 maj 1907 aflåten skrifvelse hade, enligt hvad revisorerne meddelat, fångvårdsstyrelsen anført, bland annat, att det visat sig synnerligen önskvärdt att kunna utvidga det af tvångsarbetsfångarna å Svartsjö nu bedrifna jordbruket, hvilket af dem, som därtill användts, blifvit omfattadt med intresse och visat sig äga en uppryckande verkan äfven å de genom lättja och dryckenskap ganska försöffade. Det vore därjämte ägnadt att höja tvångsarbetarnes förmåga af själf försörjning.

På grund af fångvårdsstyrelsens cirkulär den 13 maj 1907, enligt hvilket alla till tvångsarbete dömda män, som vore fullt arbetsföra, skulle sändas till tvångsarbetsanstalten å Svartsjö, hade fångantalet därstädes betydligt ökats och hade vid revisorerne besök uppgått till 255, med plats för ytterligare 45.

Den utarrenderade kungsladugårdens område utgjorde			
åker, tomter och dylikt under hufvudgården	242,2660	har	
» » » » » torp	60,7780	»	303,0440 har
äng under hufvudgården	65,0570	har	
» » torp	2,8030	»	67,8600 »
odlingsmark			1,2730 »
skogs- och hagmark			291,4060 »
			<u>Summa 663,5830 har.</u>

Det jämlikt ofvannämnda kungl. bref den 1 maj 1896 till tvångsarbetsanstalten upplätta område utgjorde

åker	13,7550	har
äng	9,9040	»
afrösningsjord	16,6340	»
		<u>40,2930 har.</u>

För beredande af möjlighet att i vidsträckt mån använda arbetsstyrkan å Svartsjö i jordbruksarbete syntes önskligt, att Svartsjö kungsladugård vare sig till större del än hittills eller i sin helhet upplätes för tvångsarbetsanstalten. Därest endast en del af det utarrenderade området skulle behövas för anstalten, syntes hinder för dess undantagande från arrendet icke möta, enär enligt 16:de punkten i gällande arrendekontrakt af den 19 februari 1897 arrendatorn vore skyldig att,

där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordrades, afstå egendomen tillhörig mark äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndades.

Revisorerna ansåge emellertid, att lämpligast vore, att egendomen blefve i sin helhet för ifrågavarande ändamål till fångvårdsstyrelsen upplåten. Härigenom skulle denna styrelse blifva i tillfälle att i större utsträckning träffa anordningar för fångarnes sysselsättning med jordbruksarbete, hvilket, enligt hvad fångvårdsstyrelsen vitsordat, hade ett synnerligen välgörande inflytande på fångarna och därjämte främjade möjligheten för fånge att efter frigifningen vinna anställning på landsbygden, där många af städernas frestelser till återfall icke förekomme.

Äfvenledes borde en sådan anordning kunna medföra ekonomisk fördel för statsverket, då riklig tillgång på arbetskraft och god produkt-afsättning skulle möjliggöra ett intensivt och lönande landtbruk. Och vid det förhållande att, på sätt å annat ställe i revisionsberättelsen omförmäldes, arrendatorn till betydliga belopp häftade för vanhäfd och icke fullgjord byggnadsskyldighet samt följaktligen kunde antagas icke vara obenägen att blifva befriad från arrendet, syntes egendomens öfvertagande af fångvårdsstyrelsen icke böra vara förenadt med afsevärda svårigheter.

Vid besöket å tvångsarbetsanstalten å Svartsjö hade revisorerna, enligt hvad de vidare anfört, gjort sig underrättade om förvaltningen af den därintill belägna kronoegendomen Svartsjö kungsladugård n:o 1 jämte underlydande lägenheter. Denna domän, som, efter att under föregående arrendeperiod hafva betingat ett arrende af 7,800 kronor, från den 14 mars 1897 utarrenderats på tjugo år för ett arrendebelopp af endast 4,460 kronor, syntes vara i hög grad vanvårdad. Särskildt hade revisorerna funnit hufvudgårdens stall- och ladugårdsbyggnader samt äfven byggnaderna för statfolket vara i så förfallet skick, att de knappt vore för sitt ändamål användbara. Anledningen till byggnadernas dåliga beskaffenhet syntes till en del bero på bristande effektiv tillsyn från vederbörandes sida, i hvilket afseende revisorerna särskildt velat framhålla, att, enligt uttalande från domänintendenten i länet, vid 1896 års af- och tillträdessyn, då kronan tillträdt egendomen, kronans rätt icke blifvit behörigen bevakad. Enligt hvad revisorerna inhämtat, hade domänintendenten i länet, efter att vid en år 1906 anställd besiktning hafva bemärkt, att arrendatorn föga åtgjort till förbättrande af byggnaderna, utsatt ny besiktning att hållas år 1908, då, för den händelse

att arrendatorn ej vidtagit kraftiga åtgärder för egendomens försättande i god häfd, laga syn å egendomen skulle komma att påyrkas.

Att egendomens byggnader fått på angifvet sätt förfalla syntes revisorerne vara så mycket mera anmärkningsvärdt, som det enligt arrendekontraktet, förutom skyldigheten för arrendatorn att underhålla egendomens byggnader i fullgodt stånd, åläge honom att till erforderlig ny- eller ombyggnad årligen afsätta ett belopp af 680 kronor. Dessa belopp hade emellertid, så vidt revisorerne inhämtat, icke blifvit till någon del under de tilländagångna tio åren af arrendetiden genom byggnad af arrendatorn redovisade.

*Fångvårds-
styrelsens
utlåtande.*

Beträffande frågan huruvida icke fångarna vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö borde i betydligt större utsträckning, än nu är fallet, sysselsättas med jordbruksarbete har i ett den 17 januari innevarande år afgifvet utlåtande fångvårdsstyrelsen med åberopande af de skäl, styrelsen i sin af revisorerne afsedda skrifvelse den 26 mars 1907 framhållit för utvidgande af jordbruket vid ifrågavarande anstalt, erinrat, hurusom styrelsen i nämnda framställning begränsat sin anhållan om ytterligare markupplåtelse till allenast ett jämförelsevis obetydligt område af något mer än 18 hektar, samt vidare anfört följande.

»Härvid leddes styrelsen dels af hänsynen till den höga ersättning, som, att döma af arrendatorns anspråk beträffande omförmålta obetydliga område, kunde antagas komma att af honom krävas för afstående af hela egendomen före kontraktstidens slut, dels ock af tanken att genom en allenast småningom skeende utvidgning af jordbruket bereda anstaltens direktör och öfriga vederbörande tillfälle att efter hand förvärfva erfarenhet så väl i fråga om ledningen af en allt större fångpersonal ute på fria fältet som beträffande lämpligaste sättet för arbetenas anordnande och jordens användning. Men styrelsen hyste samtidigt afsikten att efter utgången af tiden för arrendatorns kontrakt den 14 mars 1917 söka för anstalten få öfvertaga hela kungsladugården, hvar till styrelsen trodde sig lättare kunna utverka nådigt tillstånd, sedan styrelsen enligt sin förhoppning vunnit goda resultat af förutgången mindre tillökning af jordbruket.

När nu emellertid revisorerne, oafsedt att Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet och vederbörande domänintendent funnit sig icke böra tillstyrka styrelsens omförmålta framställning, ansett sig kunna förorda öfverlåtande till styrelsen af hela egendomen, finner styrelsen häri ett stöd för snarare genomförande af den uppgjorda framtidsplanen.

För att redan vid fardagen den 14 mars nästinstundande år öfvertaga kungsladugården i dess helhet tala särskildt följande skäl.

Det är naturligen för det omfattande jordbrukets skötande medelst fångar af allra största vikt, att de hufvudsakligaste ekonomibyggnaderna såsom ladugårdar och stall finnas förlagda i nära grannskap till tvångsarbetsanstalten, där fångarna äro inlogerade, och inom dess bevakningsområde. Annat förhållande skulle föranleda praktiska svårigheter af mångahanda slag och ökade kostnader för tillsynen och arbetsledningen.

Nu har direktören vid anstalten i afgifvet utlåtande meddelat, att arrendatorn för att innan kontraktstidens slut kunna fullgöra honom åliggande byggnadsskyldighet ämnar redan innevarande år påbörja ombyggnad af de för närvarande i nära nog oanvändbart och fallfärdigt skick befintliga bostads- och jordbruksbyggnaderna vid kungsgården. Men härigenom antingen fastläses den hufvudsakliga jordbruksförvaltningen vid sin nuvarande plats på omkring en och en half kilometers afstånd från anstalten eller ock blifva de kostnader, som af arrendatorn å husen nedläggas, till väsentlig del bortkastade.

Om däremot fångvården före ombyggnadernas verkställande kommer i besittning af gården, undvikes nämnda olägenhet och fångvården blifver i tillfälle att själf uppföra husen, där det bäst passar.

Hvad arrendatorn genom befrielsen från byggnadsskyldighetens fullgörande vinner, torde lämpligen kunna inberäknas i den ersättning, honom onekligen måste tillkomma, därest han i förtid afträder gården. Sådant har ock af arrendatorn föreslagits i det härvid fogade erbjudande, som styrelsen i anledning af den nådiga remissen från honom införskaffat.

Häri förklarar arrendatorn sig villig att den 14 mars 1909 afträda gården hufvudsakligen på de villkor, att fångvården öfvertager all arrendatorn åliggande husröta och byggnadsskyldighet samt utgifver lösen med 10,000 kronor för de vid gården befintliga öfverloppshus, som arrendatorn för samma pris inköpt, jämte ersättning för verkställdt höstutsäde m. m.

Detta erbjudande synes styrelsen antagligt såsom grund för vidare underhandling, om sådan skulle af Eders Kungl. Maj:t anses böra äga rum.

I händelse revisorernes framställning och hvad nu till ytterligare stöd därför anförts skulle gifva anledning till kungsgårdens upplåtande till fångvården redan den 14 mars 1909, torde icke därigenom nödvändiggöras, att hela jordarealen då genast lägges under anstaltens eget bruk, utan lärer hvad densamma icke då lämpligen själf kan

sköta kunna af fångvården utarrenderas på sådana villkor, att anstalten äger successivt återtaga den mark, som finnes önskelig.

Genom ett sådant förfarande vinnes, att de erforderliga nybyggnaderna icke behöfva på eu gång och i så fall kanske hufvudsakligen genom legda arbetare uppföras utan kunna med vida mindre kostnad verkställas genom fångar efter hand som dessa hinna till sådant arbete uppläras eller byggnadskunnige finnas tillgängliga. Äfven kunna inköpen af inventarier på detta sätt inskränkas, i det att den ökade ladugårdsbesättning, som måste följa af den större jordarealen, småningom kan på gården uppfödast likasom äfven större delen af de nödiga redskapen lära kunna af fångar tillverkas. Då härtill kommer, att maskinkraft bör vinna allenast ringa användning, i det fångarna böra vänjas vid ett jordarbete under enkla former samt uppfostras till själfarbete, torde kostnaderna för det vidgade gårdsbrukets uppsättande kunna inskränkas inom måttliga gränser.

Styrelsen tillåter sig slutligen påpeka, att arrendatorn såsom villkor för omnämnda erbjudande uppställt, att beslut i saken skall vara honom delgifvet senast den 1 maj innevarande år.»

Vidkommande frågan om skötseln af Svartsjö kungsladugård har domänstyrelsen till Kungl. Maj:t öfverlämnat infordrade yttranden från egendomens arrendator, vederbörande domänintendent samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet, och har styrelsen såsom eget utlåtande åberopat hvad domänintendenten i sitt förenämnda yttrande anfört.

Domänintendentens yttrande är af följande lydelse:

*Domän-
intendentens
utlåtande.*

»Vid år 1896 den 14 juli och följande dagar förrättad laga af- och tillträdessyn mellan förutvarande arrendatorn August Widegren, afträdare, och Kungl. Maj:t och kronan, tillträdare, blef den då befintliga husrötebristen uppskattad till följande belopp, nämligen 1,508 kronor 28 öre för byggnader, 228 kronor för diken och 269 kronor 9 öre för hägnader eller tillsammans 2,005 kronor 37 öre. Af det för byggnadernas förbättring beräknade beloppet belöpte sig 118 kronor 50 öre å byggnader, som undantagits från arrendet, då återstoden 1,389 kronor 78 öre utgjorde hela det sammanlagda belopp, hvartill bristerna blifvit uppskattade å hufvudgårdens samtliga af arrendatorn öfvertagna byggnader samt åbyggnaderna vid 21 underlydande torp och lägenheter. Häraf skulle med fullt skäl kunna dragas den slutsats, att kronoegendomens åbyggnader vid synetillfället i allmänhet befunnits i ett särdeles godt skick. Då emellertid vid mitt första besök å kronoegendomen fem år

därefter nämnda byggnader, hvilka i allmänhet äro mycket gamla, befunnos i ungefär samma bristfälliga skick, som för närvarande är förhållandet, och de svårigen kunnat på så kort tid förfalla, synes det som om vid 1896 års syn de å egendomen då befintliga brister icke blifvit beräknade till sitt verkliga omfång, hvilket äfven synes framgå af den omständighet, att vid nämnda syn ingen anmärkning förekommit beträffande egendomens häfd utöfver några brister å en afloppskanal och tvenne diken, ehuru, enligt ett arrendatorns underdåniga yttrande bifogadt intyg, utfärdadt af sex i orten boende nämndemän, af hvilka tvenne tjänstgjort såsom nämndemän vid ofvannämnda syneförrättning, kronoegendomen vid tiden för den nuvarande arrendatorns tillträdande af arrendet »till sin häfd nästan låg i fullkomlig lägervall». Dessa förhållanden torde äfven lämna förklaring, hvarför antagligt arrendeanbud icke kunnat erhållas vid de tillfällen, då arrendet af kronoegendomen blef i vederbörlig ordning utbjudet till den högstbjudande. Den omständigheten, att åbyggnaderna vid arrendetidens början uppenbarligen befunnit sig i betydligt sämre skick, än som synes framgå af syneinstrumentet, och att desamma icke torde hafva i någon afsevärd grad ytterligare förfallit under de år, som gått af den nuvarande arrendetiden, fritager emellertid ej arrendatorn från det ansvar, som åligger honom på grund af arrendekontraktets bestämmelse att han skall städse underhålla byggnaderna i fullgodt skick, och uppenbart är, att arrendatorn gjort sig skyldig till försummelse i sådant hänseende. Att med anledning af den första besiktningen ingen åtgärd vidtagits från min sida beror därpå att arrendatorn, som då ännu var fullt upptagen med arbete på åkerjordens förbättrande, förklarade sig hafva för afsikt att, så snart han hunnit få jorden i ordning, taga itu på allvar med byggnadernas upprustande. Så har emellertid ej skett, och efter förnyad besiktning år 1906 vidtog jag med anledning däraf den åtgärd, som i revisorernes ofvannämnda skrifvelse omförmäles, därvid arrendatorn lämnades någon tids anstånd, innan allvarigare åtgärder eventuellt skulle komma att vidtagas, dels emedan anmälan om vanhäfd och däraf föranledd hemställan om förordnande af laga syn synes mig vara en åtgärd, som endast i nödfall bör tillgripas, dels emedan, enligt den erfarenhet jag hittills vunnit, dylik varning pläгат medföra önskad resultat utom i ett fall, där arrendatorn sedermera efter i vederbörlig ordning förrättad laga syn och anhängiggjort åtal blifvit skild från arrendet. Beträffande arrendatorns nybyggnadsskyldighet stadgar arrendekontraktet, att han, om kungl. domänstyrelsen det påfordrar, skall under arrendetiden verkställa nybyggnad inom en kostnad af 680 kronor för hvarje arrendeår

eller tillsammans 13,600 kronor eller, om nybyggnad icke uppföres, kontant gälda nämnda belopp vid arrendetidens utgång, hvadan det sålunda icke, såsom arrendatorn synes förmena, är öfverlämnadt till hans fria val angående sättet för byggnadsbeloppets redovisande. Emellertid har från min sida någon hemställan om åläggande för arrendatorn att verkställa nybyggnad hittills icke gjorts, dels, hvad hufvudgården beträffar, emedan jag ansett att befintliga byggnader, vederbörligen underhållna, borde kunna motsvara egendomens behof under den nuvarande arrendeperioden, och ovisst är, huru kronoegendomen därefter kan komma att disponeras och om följaktligen under arrendetiden uppförd nybyggnad kan vara till gagn för framtiden, dels, beträffande torpen af enahanda skäl, enär desamma i allmänhet äro så belägna, de flesta i närheten af sjöstrand, att de med fördel böra kunna frånskiljas och försäljas, då, om så sker, nybyggnad, beräknad efter behofvet för ett vanligt torp, säkerligen icke skulle motsvara blifvande köparens anspråk och sålunda icke heller komma till någon egentlig nytta för längre tid än den återstående delen af den nu löpande arrendeperioden.»

*Utskottets
yttrande.*

Utskottet delar revisorernes uppfattning om att Svartsjö kungsladugård lämpligen bör upplåtas till fångvårdsstyrelsen för att, i den mån sådant af förhållandena påkallas, bereda ökad tillfälle till de å Svartsjö tvångsarbetsanstalt intagna fångarnas sysselsättande i jordbruk. Åtgärder i berörda syfte äro emellertid, såsom ofvan meddelats, redan vidtagna. Med afseende härå och då antagas kan, att vid en blifvande uppgörelse med arrendatorn af egendomen tillbörlig hänsyn kommer att tagas till den ersättning, arrendatorn bör erlägga för egendomens vanhäfd, har utskottet endast velat hvad i detta ärende förekommit för Riksdagen

omförmåla.

Postverket.

§ 2.

(Rev. ber. pag. 150—151; utl. pag. 602—613.)

*Ang. förbise-
ende af viss
bestämmelse i
väglagen vid
uppgörande af
plan för ny
postbyggnad
vid Lilje-
holmen.*

Revisorerna hafva vidare meddelat, att generalpoststyrelsen i skrifvelse den 20 november 1905, med bifogande af en utaf f. d. förste intendenten hos öfverintendentsämbetet F. G. A. Dahl uppgjord eskissrit-

ning och kostnadsberäkning, hos Kungl. Maj:t hemställt, att i postverkets stater för år 1907 måtte uppföras särskildt byggnadsanslag å 60,000 kronor för uppförande af posthus i Liljeholmen å ett af järnvägsstyrelsen upplåtet, invid Liljeholmens järnvägsstation beläget område, som funnes utmärkt å en skrifvelsen jämväl bilagd ritning.

Sedan proposition i öfverensstämmelse härmed aflåtits, samt framställningen af 1906 års riksdag bifallits, hade Kungl. Maj:t, efter det såväl öfverintendentensämbetet som järnvägsstyrelsen afgifvit infordrade utlåtanden beträffande byggnadsförslaget, med godkännande af den öfverlämnade eskissritningen bemyndigat generalpoststyrelsen att gå i författning om uppförande af ett posthus å nyssnämnda område i enlighet med sagda ritning. På grund däraf hade generalpoststyrelsen upprättat kontrakt med antagen entreprenör angående posthusets uppförande, och hade arbetet de första månaderna af år 1907 tagit sin början med utförande af bergsprängning och jordschaktning samt uppförande af undergrund och källarmurar.

Då emellertid enligt den fastställda planritningen posthuset vore afsedt att uppföras i en bergsluttning omedelbart intill allmänna landsvägen, hade vederbörande länsman hos entreprenören gjort erinran därom att jämlikt väglagen byggnad ej finge utan länsstyrelsens tillstånd uppföras utmed väg på mindre afstånd än 3,5 meter från vägens kant.

I anledning däraf hade generalpoststyrelsen anhållit om tillstånd till byggnadens uppförande å den därför å planritningen angifna plats, men hade berörda anhållan af länsstyrelsens afslagits och generalpoststyrelsens öfver länsstyrelsens resolution anförda besvär genom kammarkollegii, af Kungl. Maj:t fastställda utslag, ogillats.

Sedan härefter generalpoststyrelsen låtit uppgöra en kostnadsberäkning rörande den ökning i kostnaderna för bygget, som skulle blifva en följd af byggnadens indragande 3,5 meter från vägens kant, enligt hvilken kostnadsökningen beräknats uppgå till 20,000 kronor, samt styrelsen med åberopande af denna beräkning hos Kungl. Maj:t anhållit om bemyndigande att låta fortsätta arbetet med posthusets uppförande, hade från civildepartementet meddelats styrelsen, att posthus ej komme att uppföras vid Liljeholmen, i anledning hvaraf styrelsen enligt kontrakt den 28 september 1907 förhyrt lokal för postkontoret därstädes för en tid af tio år, från och med den 1 oktober samma år.

Beträffande den kostnad, som föranledts af de i och för byggnaden redan verkställda arbetena, hade generalpoststyrelsen i lämnad uppgift meddelat, att hittills utbetalats 9,221 kronor 10 öre, samt att

därtill komme skulder till ett belopp af 2,132 kronor 35 öre, hvadan sammanlagda kostnaden uppginge till 11,003 kronor 45 öre.

Det hade väckt Revisorernes uppmärksamhet att vederbörande myndigheter, som handlagt ifrågavarande ärende, förbisett väglagens ofvan omförmälda bestämmelse, hvarigenom statsverket tillskyndats afsevärd kostnad utan nytta.

I häröfver afgifvet utlåtande af den 18 januari 1908 har generalpoststyrelsen anfört följande:

Generalpoststyrelsens utlåtande.

»Redan år 1903 upptogs till behandling frågan om uppförande af ett nytt posthus i Liljeholmen. Efter förhandling med vederbörande bandirektör vid statens järnvägar anmälde postinspektören i östra distriktet till generalpoststyrelsen, att han funnit tvenne å statens järnvägars område anvisade tomtplatser kunna lämpa sig för en eventuell posthusbyggnad. I anledning däraf uppdrog generalpoststyrelsen den 3 november 1903 åt f. d. förste intendenten i öfverintendentsämbetet, professoren m. m. F. G. A. Dahl att i samband med bemälde postinspektör undersöka berörda tomtplatser samt uppgöra förberedande förslag till användning af den utaf de föreslagna tomterna, som vid undersökningen befunnits för ändamålet lämpligast samt att tillika uppgöra approximativ kostnadsberäkning.

Den 16 november 1903 aflät generalpoststyrelsen förfrågan till järnvägsstyrelsen, huruvida järnvägsstyrelsen vore villig att utan ersättning till postverket upplåta för en posthusbyggnad erforderligt utrymme å den af de ifrågavarande, å uppgjord ritning närmare angifna tomterna, hvilken generalpoststyrelsen funnit kunna för ändamålet användas. Efter inhämtande af vederbörande distriktsförvaltnings vid statens järnvägar yttrande i ämnet meddelade järnvägsstyrelsen, att nämnda styrelse vore villig att vid Liljeholmens station kostnadsfritt för antydt ändamål till postverket upplåta å öfverlämnad ritning närmare betecknad område.

Sedan nådigt beslut om öppnande den 1 februari 1904 af postkontor i Liljeholmen meddelats, förhyrdes åt postverket en erbjuden lägenhet, som ansågs kunna motsvara behofvet för de närmaste åren. Med anledning däraf blef frågan om posthusbyggnaden tills vidare skjuten å sido.

Emellertid framträdde med allt större tydlighet otillräckligheten af den sålunda förhyrda lokalen, hvadan frågan om anskaffande af lämplig och rymlig lokal för Liljeholmens postkontor ånyo under år 1905 bringades på dagordningen. De upprepade försök, som i sådant syfte gjordes, kröntes dock icke med framgång. Vid sådant förhållande

ansåg generalpoststyrelsen, att enda utvägen för beredande af lämplig lokal åt postkontoret i fråga vore att postverket själf läte uppföra byggnad för inrymmande af dylik lokal. Sedan frågan framskridit så långt, att generalpoststyrelsen funnit sig böra i statförslaget för år 1907 hemställa om uppförande af posthusbyggnad, hänvände sig generalpoststyrelsen ånyo den 1 november 1905 till järnvägsstyrelsen för erhållande af upplysning, huruvida det förut erbjudna området kunde på angifna villkor få af postverket tagas i anspråk; och aflämnade f. d. förste intendenten Dahl, efter därom erhållet uppdrag, af honom utarbetade eskissritning och approximativt kostnadsförslag till posthusbyggnad, åtföljda af avvägnings- och profilritningar rörande det berg, som finnes å den upplåtna tomten, i samband hvarmed Dahl föreslog, att tomt och byggnad måtte flyttas längre västerut, än förut varit ifrågasatt, enär genom flyttningen ifrågakommande sprängning skulle blifva billigare och det kvarvarande berget söder om byggnaden mindre högt och skymmande.

I sitt den 20 november 1905 afgifna förslag till postverkets utgiftsstat för år 1907 gjorde generalpoststyrelsen underdånig framställning om uppförande af posthusbyggnad vid Liljeholmen å nyss omförmälda tomt.

Vid besvarandet den 18 december 1905 af generalpoststyrelsens ofvanberörda skrifvelse af den 1 november 1905 hemställde emellertid järnvägsstyrelsen, under vidhållande af sitt åtagande att upplåta området i fråga för posthusbyggnaden, att, förrän de ritningar, som skulle lända till efterrättelse vid byggnadens uppförande blefve fastställda, järnvägsstyrelsen måtte sättas i tillfälle att granska desamma.

På generalpoststyrelsens sålunda gjorda hemställan åskade Eders Kungl. Maj:t uti den till Riksdagen den 13 januari 1906 aflåtna nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof, under rubriken oförutsedda utgifter, ett belopp af 60,000 kronor för uppförande af posthus å det af järnvägsstyrelsen upplåtne, å en af generalpoststyrelsen öfverlämnad ritning särskildt utmärkta område invid Liljeholmens järnvägsstation, i enlighet med jämväl bifogad, af Dahl uppgjord eskissritning och kostnadsförslag.

Riksdagen biföll hvad Eders Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, hvarefter Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 juni 1906 för postverket fastställt stater för år 1907, enligt hvilka för oförutsedda utgifter uppförts ett belopp af 180,000 kronor, däraf beräknats för ifrågasvarande byggnadsföretag en summa af 60,000 kronor.

Efter det ej mindre öfverintendentsämbetet än äfven järnvägsstyrelsen afgifvit infordradt underdånigt utlåtande beträffande förslaget till posthusbyggnad i Liljeholmen, fann Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 31 augusti 1906 godt, med godkännande af den utaf generalpoststyrelsen öfverlämnade eskissritningen, bemyndiga generalpoststyrelsen att gå i författning om uppförande å omförmälda, statens järnvägar tillhöriga område invid Liljeholmens järnvägsstation af ett posthus i öfverensstämmelse med berörda ritning och med rätt för generalpoststyrelsen att vidtaga de ändringar, som kunde visa sig behöfliga eller lämpliga och icke ökade kostnaderna utöfver det beräknade beloppet 60,000 kronor. Därjämte medgaf Eders Kungl. Maj:t, att arbetena för berörda posthus finge redan under år 1906 påbörjas och att därför under nämnda år uppkommande kostnader finge af generalpoststyrelsen förskjutas af omhänderhafvande postmedel.

I anledning däraf och efter att under hand hafva meddelat Dahl uppdrag i ämnet beslöt generalpoststyrelsen den 24 september 1906 anmoda Dahl att beträffande posthusbygget i fråga uppgöra arbetsbeskrifning, hufvudritningar äfvensom kontraktsförslag samt formulär till prislista, hvilka samtliga handlingar erfordrades för att kunna införskaffa täflande anbud å arbetets utförande i dess helhet — således äfven sprängnings- och grundläggningsarbetena.

Efter det Dahl fullgjort berörda uppdrag, utfärdade generalpoststyrelsen kungörelse angående afgifvande af anbud på uppförande af ett posthus af sten i närheten af Liljeholmens järnvägsstation i två våningar jämte källare och vind. Enär emellertid samtliga de anbud, som med anledning däraf inkommo, öfverstego det af Kungl. Maj:t för ändamålet anslagna belopp, förkastades samtliga anbuden, och beslöt generalpoststyrelsen, då antagligt vore, att bättre anbud vare sig genom förnyad kungörelse eller auktion ej skulle kunna erhållas, att anbud å byggnadens uppförande skulle under hand infordras från vissa kompetente fackmän.

Härefter lät generalpoststyrelsen under hand från byggmästaren C. V. Andersson i Katrineholm infordra anbud å byggnadsarbetet, hvilket anbud skulle omfatta byggnadens uppförande dels i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den ursprungliga arbetsbeskrifningen, dels med vissa till följd af den prisstegring, som inträdt, sedan det ursprungliga kostnadsförslaget år 1905 uppgjorts, nödvändiga inskränkningar och förändringar i byggnadssättet.

Enär emellertid det för byggnaden disponibla beloppet, 60,000 kronor, skulle utom till byggnadsentreprenaden äfven lämna tillgång till

andra utgifter, såsom för vatten- och aflöpplingsledningar, tomtens inhägnad m. m., hvilka utgifter beräknades uppgå till omkring 5,000 kronor, återstodo endast omkring 55,000 kronor för den del af arbetet, som skulle till entreprenad af byggmästare utbjudas. Af denna anledning ansåg sig generalpoststyrelsen böra antaga det lägsta af de tvenne af bemälda byggmästare alternativt afgifna anbuden, hvilket anbud slutade å ett belopp af 54,900 kronor.

Enligt det med Andersson i öfverensstämmelse härmed den 6 december 1906 upprättade kontrakt skulle han å byggnadstomten verkställa nödig bergsprängning och grundläggning samt uppföra ett posthus af sten under plåttak, innehållande en bottenvåning och en öfvervåning jämte vind och källare. Bland de inskränkningar, som vid entreprenadkontraktets upprättande gjorts i den ursprungliga byggnadsplanen, kan nämnas, att huggen sten till vissa fasadpartier uteslutits och ersatts med rappning eller gips, att de yttre tegelmurarna i bottenvåningen skulle göras af en och en half i stället för två stenars tjocklek, att gårdsplanen skulle grusas i stället för att asfaltbeläggas, att ett riksvapen af sten, afsedt att anbringas å husets norra fasad, uteslutits m. m., hvilka förändringar dock ansetts kunna vidtagas, utan att husets utseende däraf skulle komma att lida eller dess bestånd äfventyras.

Den 19 december 1906 uppdrog generalpoststyrelsen åt Dahl att bestrida kontrollantskapet öfver byggnadsarbetet i fråga.

I början af år 1907 tog entreprenadarbetet sin början med utförande af bergsprängning och jordschaktning samt uppförande af undergrund och källarmurar.

Nu inträffade emellertid att kronolänsmannen i orten hos entreprenören framställde erinran därom, att, jämlikt lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, byggnad ej finge, utan Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes tillstånd, uppföras utmed väg på mindre afstånd än 3,5 meter från vägens kant.

Med anledning häraf och för erhållande af upplysning rörande anledningen därtill, att berörda fråga icke blifvit i förväg af Dahl anmäld för generalpoststyrelsen, infortrade generalpoststyrelsen yttrande i ämnet från Dahl; och anförde Dahl i skrifvelse den 3 april 1907, efter att hafva närmare redogjort för området för posthuset, följande:

»Då detta område har en bredd af endast 17 meter, från landsvägen till den höga bergväggen, och byggnadens bredd, inberäknadt yttertrappan, enligt eskissen är c:a 13 $\frac{1}{2}$ meter, inses tydligen, att byggnaden enligt de gillade ritningarna ej kunnat inflyttas 3 $\frac{1}{2}$ meter, utan att med hela ena långsidan komma ända inpå bergväggen.

Enär fritt utrymme måste finnas mellan byggnaden och berget, har byggnadens fransida enligt plankartan lagts i gränslinjen mot landsvägen, hvilken linje nyligen utstakats af baningenjören kapten H. Olsson och en landtmätare, hvilken senare särskildt framhöll, att hinder ej borde möta mot byggnadens förläggande enligt plankartan, då landsvägen midt för posthuset har en bredd af 13 meter och posthuset i färdigt skick ej inkräktar på denna bredd.

Hvad beträffar det dike, som går söder om landsvägen med lutning österut, måste detta midt för posthuset ersättas med tillräckligt grofva underjordiska rör, försedda med rensningsbrunn i västra ändan af posttomten, hvilket arbete torde af postverket bekostas.

Det vatten åter, som samlar sig i rännstenen utanför trottoiren, kan fortfarande som hittills rinna till den brunn, som finnes i gränsen mellan körbanan och trottoiren något österut från posttomten.»

Då emellertid den inflyttning från vägens kant af byggnaden, som vid tillämpning af den utaf kronolänsmannen åberopade bestämmelsen skulle blifva nödvändig, komme att så väsentligt öka bergsprängningsarbetet och kostnaden därför, att byggnaden ej skulle kunna uppföras för de anslagna medlen, samt postkontorslokalen ej heller skulle kunna blifva färdig till den 1 oktober 1907, såsom afsedt varit och i entreprenadkontraktet jämväl bestämts — hvilket åter skulle för postverket medföra högst afsevärda olägenheter — anhöll generalpoststyrelsen med anledning af kronolänsmannens förberörda erinran i skrifvelse till Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms län den 5 februari 1907 om tillstånd till byggnadens uppförande å den därför å planritningen angifna plats.

Öfver denna framställning hördes vederbörande kronofogde och kronolänsmän samt väghållningsdistriktets vägstyrelse, hvilka samtliga afstyrkte det begärda tillståndets medgifvande. I häröfver afgifna påminnelser anförde generalpoststyrelsen bland annat, att ett bifall till hvad sagde vederbörande hemställt i fråga om läget af posthuset skulle lägga hinder i vägen för genomförande af Eders Kungl. Maj:ts beslut den 31 augusti 1906 om uppförande af ett posthus i Liljeholmen, men har nämnda befallningshafvande, under anförande att det af generalpoststyrelsen åberopade nådiga brefvet icke kunde anses beröra frågan om det blifvande posthusets belägenhet i förhållande till allmän väg, icke funnit skäl bifalla generalpoststyrelsens anhållan om tillstånd att förlägga posthusbyggnaden på mindre afstånd än 3,5 meter från allmänna landsvägen.

Med anledning af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes sålunda meddelade afslag samt då den af järnvägsstyrelsen upplåtna tomten vid sådant förhållande vore för liten för posthusets uppförande, anhöll generalpoststyrelsen i skrifvelse den 13 april 1907 hos järnvägsstyrelsen om upplysning, huruvida hinder från järnvägsstyrelsens sida mötte för ytterligare bortsprängning på postverkets bekostnad af berget till så stor del, att posthuset komme att ligga på 3,5 meters afstånd från landsvägens södra kant. Järnvägsstyrelsen förklarade den 17 i samma månad, att hinder härför icke mötte.

Emellertid anförde generalpoststyrelsen i vederbörlig ordning besvär hos Eders Kungl. Maj:ts och rikets kammarkollegium öfver Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ofvanberörda resolution.

Generalpoststyrelsen trodde sig därjämte böra vidtaga åtgärder, som — under förutsättning att den öfverklagade resolutionen fastställdes och att byggnaden sålunda måste indragas 3,5 meter från vägens kant — syntes generalpoststyrelsen erforderliga för fullföljande af byggnadens uppförande. Jämte det nämligen generalpoststyrelsen, på sätt nyss nämnts, utverkade sig tillstånd från järnvägsstyrelsen att genom fortsatt sprängning söderut i det berg, som sträcker sig in på det ifrågasvarande tomtområdet, bereda erforderlig plats för posthuset, lät generalpoststyrelsen genom Dahl uppgöra en kostnadsberäkning rörande den ökning af kostnaden för posthusbygget, som skulle blifva en följd af byggnadens eventuella förläggande 3,5 meter från vägens kant. I det ursprungliga kostnadsförslaget hade kostnaderna för all erforderlig bergsprängning och jordschaktning upptagits till 7,000 kronor. I den af Dahl uppgjorda tilläggskostnadsberäkningen upptogs emellertid äfven kostnader för utförande af en del af de arbeten, som, enligt hvad ofvan sagts, af hänsyn därtill, att det anvisade beloppet på grund af inträffad prisstegring visade sig otillräckligt, måste vid det förutvarande entreprenadkontraktets uppgörande uteslutas, men hvilka ingått i den ursprungligen uppgjorda planen för posthusets uppförande.

Nämnda tilläggskostnadsberäkning upptog följande belopp, nämligen:

för bergsprängning söder om posthuset: 672 kbm.		
à 7 kr.	kronor	4,704: —
„ bergsprängning för källarebotten: 120 kbm. à 7 kr.	„	840: —
„ „ vid östra ändan af tomten, där		
berget eljest skulle skymma byggnaden: 328		
kbm. à 7 kr.	„	2,296: —
	Transport kronor	7,840: —

	Transport kronor	7,840: —
för tillökning i vatten- och afloppsledningar utöfver i kostnadsförslaget upptagna 1,000 kr.....	„	1,200: —
„ asfaltbeläggning å gårdsplanen framför och bakom byggnaden samt i rännstenarna utmed berget, inberäknadt betonunderlag: 421 kvm. å 7 kr. ...	„	2,947: —
„ ersättning för redan verkställda arbeten: schakt- ning (107 kbm. å kr. 5: 75)	kr. 615: 25	
undergrund (45 kbm. å 8: 75)	„ 393: 75	
källarmurar (18 kbm. å 10 kr.)	„ 180: —	
samt oförutsedda utgifter	„	1,189: —
	Summa kronor	20,000: —.

Om denna sak samt de därmed sammanhängande omständigheter ansåg sig generalpoststyrelsen böra den 17 april 1907 hos Eders Kungl. Maj:t göra underdånig anmälan, enär posthusets förläggande på 3,5 meters afstånd från vägens kant skulle, på sätt ofvan förmäلتs, nödvändiggöra ytterligare sprängningsarbete å tomtområdet och sålunda föranleda därtill, att det af Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen anvisade beloppet för byggnadens uppförande icke skulle blifva tillräckligt. I detta sammanhang anförde generalpoststyrelsen vidare i ärendet:

Erforderliga medel för täckande af nämnda utgiftsökning för posthuset kunde, enligt generalpoststyrelsens förmenande, lämpligen beredas ur den s. k. fonden för posthusbyggnader. Af denna fond, utgörande öfverskottsmedel å poströrelsen, hvilka på grund af Riksdagens medgifvande finge, jämlikt nådiga brefvet till generalpoststyrelsen den 26 maj 1899, disponeras för uppförande af posthus i Stockholm, Malmö och Helsingborg, återstode den 1 januari 1907 304,836 kronor 64 öre, hvarifrån dock för nya posthuset i Malmö afginge ett belopp af 220,000 kronor, som af postverket förskotterats af omhänderhafvande medel. Sålunda återstode af posthusbyggnadsfonden för det dåvarande ett belopp af 84,836 kronor 64 öre jämte från nämnde 1 januari upplupen ränta, utgörande omkring 3,000 kronor.

Då för nämnda posthus fonden icke vidare behöfde anlitas, torde det för posthuset i Liljeholmen ytterligare erforderliga beloppet 20,000 kronor kunna tagas af samma fond, för så vidt Riksdagen därtill lämnade sitt medgifvande.

Därest detta generalpoststyrelsens underdåniga förslag vunne Eders Kungl. Maj:ts godkännande, vore det i hög grad önskligt att, med hän-

syn till sakens brådskande beskaffenhet, nådig proposition i ärendet framlades redan till 1907 års Riksdag.

På grund af hvad sålunda anförts, tillät sig generalpoststyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition till nämnda Riksdag föreslå, att Riksdagen ville medgifva, att — under förutsättning af, att tillstånd ej komme att efter vederbörlig pröfning erhållas till posthusets i Liljeholmen uppförande å förut bestämd plats — till täckande af den däraf föranledda ökningen i kostnaden, för posthusets i Liljeholmen uppförande finge af fonden till posthusbyggnader utgå ett belopp af högst 20,000 kronor.

Genom nådigt beslut den 3 maj 1907 fann emellertid Eders Kungl. Maj:t icke för det dåvarande skäl lämna bifall till framställningen, men förklarade Eders Kungl. Maj:t tillika, att generalpoststyrelsen ägde, sedan ofvanberörda på kammarkollegii pröfning beroende fråga om plats för posthuset blifvit slutligen afgjord, att, därest förhållandena dåmera därtill föranledde, till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förnyad framställning i förevarande ämne.

Sedan kammarkollegium genom utslag den 2 maj 1907 icke funnit skäl att göra ändring i Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes ofvanberörda resolution, samt generalpoststyrelsen däröfver i underdånighet besvärat sig, har Eders Kungl. Maj:t genom resolution den 28 juni 1907 förklarat, att Eders Kungl. Maj:t icke funnit skäl att göra ändring i kammarkollegii utslag.

I anledning däraf underställde generalpoststyrelsen i skrifvelse den 31 juli 1907 ånyo ärendet Eders Kungl. Maj:ts pröfning och anförde därvid bland annat följande:

Det med byggmästaren C. V. Andersson i Katrineholm kontraherade arbetet med ifrågavarande byggnads uppförande, hvilket arbete var afsedt att så bedrifvas, att postkontoret i Liljeholmen skulle kunna inflytta i husets bottenvåning den 1 oktober 1907 — då det om förhyrandet af förutvarande postkontorslokalen afslutade kontrakt, på grund af uppsägning å hyresvärdens sida, upphörde att gälla — hade naturligen på grund af det mellankomna hindret måst afbrytas och hade allt sedan tidigt på våren legat nere. Följden häraf hade blifvit, att generalpoststyrelsen måst gå i författning om anskaffande af en tillfällig lokal för inrymmande af nämnda postkontor under tiden 1 oktober 1907—30 september 1908. På grund af bristen på för ändamålet lämpliga lokaler i Liljeholmen hade ej någon fullt tillfredsställande lägenhet för postkontoret kunnat erhållas, utan hade postverket måst åtnöjas med en lokal, som endast nödortfigt fyllde de fordringar med afseende å utrymme m. m., som borde uppställas för posttrafikens behöriga skötsel.

Med hänsyn härtill äfvensom för de ökade kostnader för postverket, som ett sådant förhyrande medförde, vore det för postverket synnerligen angeläget, att det afbrutna byggnadsarbetet finge med det snaraste återupptagas.

I annat fall torde heller icke, enligt hvad meddelats af byggmästaren Andersson — som emellertid förklarar sig under sådant förhållande villig att på grund af det med honom ingångna entreprenadkontrakt omedelbart gå i författning om arbetets fortsättande — kunna påräknas, att postkontorslokalen skulle kunna hinna blifva färdig ens till den 1 oktober 1908. Följden däraf blefve åter den, att arbetet inom postkontoret under ytterligare ett år måste förläggas till den nämnda otillfredsställande provisoriska lokalen, till olägenhet för såväl allmänheten som för postverket.

Därest Eders Kungl. Maj:t medgäfvde, att arbetet med posthusets uppförande omedelbart upptoges på den genom posthusets indragning 3,5 meter från vägens kant i någon mån förändrade tomten, förklarade generalpoststyrelsen sig emellertid ej för det dåvarande vara i behof af något ökad anslag för ändamålet, enär af det för posthusbygget anvisade anslaget, 60,000 kronor, dittills disponerats allenast ett mindre belopp, men skulle generalpoststyrelsen i så fall icke underlåta att framdeles hos Eders Kungl. Maj:t göra den underdåniga framställning om anvisande af medel för posthusbyggnadens fullbordande, som af omständigheterna kunde påkallas, och anhöll generalpoststyrelsen, det Eders Kungl. Maj:t måtte bemyndiga generalpoststyrelsen att omedelbart låta fortsätta arbetet med uppförandet af en posthusbyggnad i Liljeholmen i öfverensstämmelse med den af Eders Kungl. Maj:t därför fastställda ritning, men med rättighet för generalpoststyrelsen att i afseende å byggnadsarbetet vidtaga de förändringar, som betingades af byggnadens indragning 3,5 meter från allmänna landsvägens kant.

Genom nådigt bref den 8 november 1907 förklarade emellertid Eders Kungl. Maj:t, att Eders Kungl. Maj:t med hänsyn till i ärendet vunna upplysningar funnit godt anbefalla generalpoststyrelsen att låta helt och hållet inställa arbetet med posthusbyggnaden, hvarjämte Eders Kungl. Maj:t förstodigade generalpoststyrelsen, att med anledning däraf vidtaga erforderliga åtgärder på sätt stadgades i § 29 af nådiga förordningen angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. den 17 november 1893.

I anledning däraf förhyrde generalpoststyrelsen enligt kontrakt den 28 september 1907 lokal för postkontoret i Liljeholmen för en tid af 10 år från och med den 1 oktober samma år mot en hyra af i medeltal 2,360 kronor per år.

Beträffande den kostnad, som föranledts af de i och för byggnaden redan verkställda arbetena, har, såsom af generalpoststyrelsen meddelats revisorerne, utbetalats dels 9,221 kronor 10 öre, dels ock ett belopp af 1,733 kronor 70 öre, hvar till förut uppgifna skuldbeloppet 2,132 kronor 35 öre nedgått. Sammanlagda kostnaden utgör alltså 10,954 kronor 80 öre.

Utöfver hvad sålunda blifvit i underdånighet anfördt har generalpoststyrelsen icke något att tillägga i vidare mån, än att styrelsen anser sig böra i underdånighet fästa uppmärksamheten därå, att den kostnadsökning, som skolat blifva en följd af byggnadens indragande 3,5 meter från vägens kant icke, såsom revisorerne anför, uppgår till 20,000 kronor, utan, såsom af generalpoststyrelsen ofvan framhållits och på sätt närmare framgår utaf bilagda, af f. d. förste intendenten Dahl afgifna yttrande i ärendet, allenast till omkring halfva detta belopp.»

Hvad revisorerne i förenämnda afseende meddelat, anser utskottet vara ägnadt att ådraga sig särskild uppmärksamhet, då det måste förefalla synnerligen anmärkningsvärdt, att, såsom beträffande omförmälda byggnadsföretag ägt rum, genom vederbörandes förbiseende af allmän lags bestämmelser statsverket ådragits afsevärd kostnad utan ringaste nytta.

Utskottet hemställer emellertid

att Riksdagen må vid hvad i detta ärende förekommit låta bero.

Telegrafverket.

§ 3.

(Rev. ber. pag. 158; utl. pag. 614.)

Med anledning af besök å telegraf- och telefonstationen i Östersund hafva revisorerne meddelat att dessa lokaler, inrymda i två särskilda byggnader, syntes vara synnerligen otidsenliga och olämpligt belägna. Enligt hvad revisorerne inhämtat, hade emellertid, jämlikt 1906 års Riksdags medgifvande, en byggnadstomt i staden inköpts för telegrafverkets räkning, å hvilken tomt, som betingat ett pris af 38,000 kronor, skulle uppföras en byggnad för så väl telegraf som telefon.

Ang. gemensamma byggnader för olika statsinstitutioner.

Med afseende härå och då för postverkets räkning i Östersund förhyrts lokaler, hvilka vid revisorerne besök uppgåfvos vara alltför små och obekväma, hade revisorerne velat framhålla önskvärdheten däraf, att i den byggnad, som telegrafverket ämnade uppföra i Östersund, anordnades tillräckliga lokaler ej allenast för telegraf och telefon utan äfven för postverkets behof.

Telegrafstyrelsens utlåtande.

I afgifvet utlåtande af den 10 januari innevarande år angående revisorerne anmärkningar rörande telegrafverkets förvaltning under år 1906 har telegrafstyrelsen i detta ämne anfört, att ritningar till byggnad för telegraf- och telefonstation i Östersund komme att uppgöras i början af innevarande år, och hade telegrafstyrelsen i skrifvelse till generalpoststyrelsen den 15 oktober 1907 bland annat anhållit om meddelande, huruvida generalpoststyrelsen önskade få i nämnda byggnad inrymda lokaler äfven för postverkets behof, i hvilket fall den arkitekt, som erhöle i uppdrag att uppgöra ritningarne, syntes lämpligen böra samråda med vederbörande postinspektör angående postlokalernas storlek och inredning. På denna skrifvelse hade svar ännu icke erhållits.

Utskottets yttrande.

Jämte meddelande att enligt hvad utskottet inhämtat, telegrafstyrelsens ofvaannämnda skrifvelse den 15 oktober 1907 till generalpoststyrelsen fortfarande är föremål för behandling inom sistnämnda ämbetsverk, får utskottet ansluta sig till revisorerne anförda uttalande om önskvärdheten af att i den af revisorerne omförmälda byggnaden tillräckliga lokaler anordnas för såväl telegraf och telefon som postverkets behof.

Utskottet vill emellertid åt sitt uttalande i detta ämne gifva en större omfattning, i det att utskottet anser, att äfven vid andra byggnadsföretag än den, som afse anordnande af lokaler för telegraf och telefon samt post, bör tagas hänsyn till huruvida icke inom samma byggnad må kunna, förutom för den ursprungligen afsedda statsinstitutionen, beredas utrymme för en eller flera andra allmänna inrättningar, som äro i behof af att tillgodoses i berörda afseende. Utskottet föreställer sig nämligen, att afsevärd besparing ofta skulle kunna vinnas för statsverket, om vid uppförande af byggnader för det allmännas räkning uppmärksamheten alltid vore fästad på, huruvida samtidigt andra byggnadsbehof skulle kunna på lämpligt sätt blifva afhjulpne. Detta ämne anser utskottet vara af den betydelse, att utskottet finner Riksdagens åsikt i densamma böra en gång för alla uttalas och i skrifvelse till Kungl. Maj:t framföras. Utskottet får därför med anledning af revisorerne föreliggande framställning hemställa,

att Riksdagen må i skrifvelse till Kungl Maj:t fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vikten däraf, att vid fråga om uppförande af byggnader för statsverkets räkning tages under öfvervägande, huruvida icke genom ett och samma byggnadsföretag flera offentliga institutioners behof af nya lokaler må kunna tillgodoses.

§ 4.

(Rev. ber. pag. 158—159; utl. pag. 614—616.)

I sammanhang med berättelse angående verkställd granskning af telegrafverkets räkenskaper hafva revisorerna meddelat, att af telegrafstyrelsens berättelse angående dess förvaltning under år 1906 framginge, att kostnaderna för telefonanläggningar under året uppgått till 2,871,859 kronor 50 öre.

Ang. användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar.

Sedan år 1897 hade den årliga kostnaden för dylika anläggningar i allmänhet ej understigit 2,000,000 kronor.

Enligt hvad revisorerne inhämtat, hade nu nämnda anläggningar tillförene utförts med antingen fast eller tillfälligt anlita personal, men under de senaste åren hade ackordsystemet börjat härutinnan till någon del tillämpas, därvid vissa af verkets egna funktionärer åtagit sig utförandet af olika delar af arbetet.

Då emellertid telefonanläggningar komme att allt framgent i stor omfattning utföras, ville revisorerne ifrågasätta, huruvida ej, vid utförandet af dessa arbeten, entreprenadsystemet, som i allmänhet skulle användas vid statens byggnadsarbeten, borde, där så lämpligen ske kunde, komma till användning, helst kostnaderna för telefonanläggningarna varit så olika, att de enligt revisorerne meddelade uppgifter exempelvis utgjort per kilometer för linjen Stockholm—Dalarö 91 kronor 59 öre, under det att de uppgått till för linjerna Göteborg—Borås 201 kronor 94 öre, Smögen—Strömstad 266 kronor 22 öre och Uddevalla—Gräbbestad 212 kronor 98 öre.

Telegrafstyrelsen har i utlåtande den 10 januari innevarande år i anledning af hvad revisorerne sålunda anfört till en början erinrat, att, såsom äfven i en af vederbörande byråchef den 18 november 1907 till kamreraren hos Riksdagens revisorer aflåten skrifvelse, jämte därvid

Telegrafstyrelsens utlåtande.

fogad detaljerad promemoria framhållits, olikheten i kostnaderna för de i Riksdagens revisorers berättelse upptagna ledningarna berodde på ledningarnas sins emellan olika beskaffenhet. Så hade nämligen ledningen Stockholm—Dalarö utförts af 3 mm. järntråd, hvilken tråd kostade omkring 30 kronor per kilometer dubbelledning, under det ledningarna Göteborg—Borås, Smögen—Strömstad och Uddevalla—Gräbbestad utförts af 3 mm. koppartråd, hvilken per kilometer dubbelledning kostade 175 à 250 kronor allt efter kopparprisets variationer. Ehuru kostnaden för uppläggningsen af själfva ledningstråden alltid beräknades lika för samma sorts tråd, vore det dock tydligt, att kostnaden för hela arbetet ökades högst betydligt, därest ny stolplinje måste uppföras för ledningen i jämförelse med om densamma kunde uppläggas på förut befintliga stolpar. Slutligen inverkade också andra omständigheter, såsom uppsättandet af stolpreglar, anordnandet af spänn- och säkerhetsstagnung m. m. på kostnaden, hvilket allt hade till följd att kostnaden per kilometer måste blifva väsentligt olika för olika ledningar.

Vidare har telegrafstyrelsen i berörda utlåtande anfört följande.

»Ackordsarbete förekommer numera vid linjearbetena i ganska stor utsträckning. Det är härvid allenast *arbetarna*, som erhålla ackordersättning i stället för dagaflöning, under det såväl befäl som underbefäl uppbära fast aflöning; detta för att kontrollen å arbetena icke skall lida. Telegrafstyrelsen kan icke anse det rådligt att för telegrafverkets linjearbeten gå längre i afseende på ackordssystemets genomförande, än som hittills skett, och ännu mindre att öfverlämna dylika arbeten åt utomstående på entreprenad. Dessa arbeten äro nämligen icke ett sammanhängande arbete, utan en sanling från hvarandra fristående, öfver hela landet spridda större eller mindre arbeten och skilja sig sålunda i väsentlig grad från sådana statens arbeten, som vanligen pläga utbjudas på entreprenad. Denna omständighet gör, att kontrollen öfver arbetena blir synnerligen svår, och att telegrafverket icke kunnat i ännu vidsträcktare grad än som redan skett använda ackordssystemet vid arbetenas utförande.

Ett stolpsättningsarbete måste till exempel kontrolleras under arbetets fortgång, ty man kan annars icke säkert afgöra, om stolparna nedsetts tillräckligt djupt i marken, och om de ordentligt fastkilats med sten. De flesta nya ledningar uppläggas på förut befintliga stolplinjer. Störningar i pågående trafik äro ofta mycket svåra att undgå, stundom oundvikliga, och kunna inskränkas endast genom användande af öfvadt, väl disciplineradt manskap och befäl.

Då en fullt effektiv kontroll öfver arbetena är svår att åstadkomma redan nu, då desamma utföras af verkets egen personal, är det uppenbart, att denna kontroll skulle blifva ännu svårare, i vissa fall kanske utförbar, om arbetena öfverlämnades till utom verket stående personer. Ett mycket stort antal af de tjänstemän, som nu äro sysselsatta med såväl ledningen af arbetena som öfvervakandet af desamma, skulle erfordras uteslutande för att kontrollera arbetenas ordentliga utförande och hindra trafikens störande eller omöjliggörande. Kostnaderna härför skulle blifva så afsevärda, att de säkerligen komme att öfverstiga de eventuella besparingar, som genom arbetenas utförande på entreprenad kunde beräknas uppstå. Därtill komme de förluster, som föranledas af de ökade störningar i trafiken, hvilka oundgängligen blefve en följd af användandet af entreprenörer. Dessa måste ju helt naturligt främst vara intresserade af, att arbetet för dem medförde största möjliga ekonomiska vinst.

Ett annat förhållande, som kräver noggrant beaktande, är, att telegrafverkets linjearbeten till stor del utföras på främmande mark. Redan nu har det visat sig, att trots stränga föreskrifter och ett noggrant öfvervakande från befälets sida, det icke alltid kunnat undvikas, att genom ovarsamhet eller oförstånd hos personalen ohägn förorsakats å enskild egendom. Tydligt är, att sådant ohägn skulle, äfven med den mest omsorgsfulla kontroll, i hög grad ökas, därest arbetena skulle utföras af annan personal, än verkets egen, hvilket för staten skulle medföra ytterligare kostnader i form af skadestånd äfvensom åtskilliga olägenheter för telegrafverket.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt anser telegrafstyrelsen att entreprenadsystemet icke lämpar sig för telegrafverkets linjearbeten utan skulle komma att medföra afsevärda olägenheter för telegrafverket och den korresponderande allmänheten samt ökade kostnader för verket».

Med erinran att inom Riksdagen ofta framhållits vikten af att, vid fråga om arbetens utförande för statens räkning, det må, så vidt omständigheterna medgifva, tillses, att arbetenas ombesörjande varder utbjudet på entreprenad, därom ock förordning blifvit af Kungl. Maj:t utfärdad, och under uttalande af önskvärdheten af att entreprenadsystemet må i större utsträckning än hittills komma till användning vid de arbeten, som utföras för telegrafverkets räkning, får utskottet hvad i detta ärende förekommit för Riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

Järnvägsstyrelsen.

§ 5.

(Rev. ber. pag. 176—186; utl. pag. 617—626 samt 628—658).

Ang. stats-
banan genom
Bohuslän.

Beträffande statsbanan genom Bohuslän hafva revisorerne anført följande:

»I december månad 1903 öppnades för allmän trafik norra delen af statsbanan genom Bohuslän, nämligen bandelen Uddevalla—Skee, och i juli månad innevarande år södra delen af nämnda statsbana, bandelen Uddevalla—Tingstad. Hvad beträffar förbindelsen vid Uddevalla mellan dessa bandelar är denna provisoriskt anordnad, intill dess en vägport invid stationsplanet på norra sidan om staden blifver färdig; och trafiken mellan Göteborg och Tingstad uppehålls för närvarande genom en för ändamålet förhyrd ångare.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning beslöt 1906 års Riksdag att för en köpeskilling af 600,000 kronor till staten inlösa Strömstad—Skee järnväg att af staten tillträdas den 1 januari 1907. En direkt ehuru delvis provisorisk förbindelse finnes alltså nu upprättad mellan Göteborg och Strömstad.

Kostnaden för den af 1898 års Riksdag beslutade längdbanan genom Bohuslän var i den kungl. propositionen beräknad till 13,091,000 kronor, och under nämnda förutsättning blef till påbörjande af denna bana för år 1899 anvisadt ett belopp af 750,000 kronor. Omförmälda kostnadsberäkning visade sig emellertid ganska snart vara alldeles för låg, hvarför ytterligare anslag begärdes, och hade till 1906 års utgång anvisats sammanlagdt 17,225,600 kronor. Detta belopp grundade sig på beräkningar verkställda under år 1902. Emellertid uppgjordes i februari månad innevarande år ny beräkning å sammanlagda kostnaden för banan, slutande å 18,113,411 kronor 43 öre. På grund häraf anmälde järnvägsstyrelsen den 20 juni innevarande år hos Kungl. Maj:t, att förutom förut beviljade 17,225,600 kronor erfordrades för banans fullbordande 887,811 kronor 43 öre, med anledning hvaraf Kungl. Maj:t den 6 sistlidne september bemyndigade järnvägsstyrelsen att af tillgäng-

liga medel förskottera högst 888,000 kronor. Häraf hafva redan den 2 nästlidne oktober 600,000 kronor tagits i anspråk. Slutligen har under berörda oktober månad ny beräkning verkstälts rörande kostnaderna för ifrågavarande bana, och utvisar denna beräkning en slutsumma af 18,314,744 kronor 76 öre. I enlighet med denna beräkning erfordras alltså ytterligare ett belopp af 201,333 kronor 33 öre, hvorigenom således den ursprungligen beräknade summan 13,091,000 kronor kommer att öfverskridas med tillhoppa 5,223,744 kronor 76 öre, oberäknadt räntor å de för banbyggnaden utanordnade medlen. Beaktas bör ock, att i sistnämnda summa icke ingå kostnaden vare sig för de slutliga arbetena vid banken vid Ryk eller för förvärf af erforderlig mark och vatten eller skadeersättningar, i den mån desamma icke till utgifvande åläggas Göteborgs och Bohus läns landsting, likasom ej heller kostnaden för en i en nära framtid erforderlig viadukt af järn vid Olskroken. Härförutom må nämnas, att staten redan fått vidkännas kostnader för kompletteringsarbeten å den inköpta bandelen Strömstad—Skee.

De detaljerade beräkningar, som legat till grund för 1898 års beslut, hafva för revisorerne icke varit tillgängliga.

Beträffande senare verkställda kostnadsberäkningar få revisorerne hänvisa till nedanintagna, af vederbörande arbetschef uppgjorda sammanställning:

*Linjen Skee—Uddevalla—Bratteröd—Svenshögen—Bua—
Ytterby—Olskroken.*

	Enligt 1902 års beräk- ningar.	A Enligt beräk- ning i febr. 1907.	B Enligt beräk- ning i okt. 1907.	Ökning skillnad mellan A. o. B.
Terrassering	6,111,550 ¹¹	6,544,095 ⁷²	6,595,179 ⁸⁰	51,084 ⁰⁸
Broar, kulvertar och viadukter	2,245,829 ⁶⁴	2,322,092 ⁸⁴	2,437,099 ⁹⁸	115,007 ¹⁴
Afloopstrummor och bäckomgräfningsar	873,848 ⁶⁶	882,769 ⁰⁶	897,769 ⁰⁶	15,000 [—]
Väggorsningar och vägomläggningar ...	464,420 ³⁹	804,969 ²¹	804,969 ²¹	— [—]
Korsning af järnvägar	68,039 ⁹⁸	64,180 ²⁵	64,180 ²⁵	— [—]
Stängsel	187,847 [—]	163,522 ⁶⁸	163,522 ⁶⁸	— [—]
Öfverbyggnad och ballastning	3,091,726 ⁷²	2,930,286 ⁹¹	2,930,286 ⁹¹	— [—]
Bangårdar	833,327 ⁹⁴	1,061,163 ⁰⁹	1,061,163 ⁰⁹	— [—]
Banbevakningsbostäder	379,919 ¹⁴	477,918 ⁶³	477,918 ⁶³	— [—]
Telegraf och signaler	58,966 ⁶²	55,465 ⁵²	55,465 ⁵²	— [—]
Arbetets ledning och förvaltning, under- sökningar, förrådsomkostnader, arbe- tares resor, sjukvård, bostäder m. m. samt oförutsedda utgifter	2,050,123 ⁸⁰	1,914,771 ⁶⁵	1,924,771 ⁶⁵	10,000 [—]
Rullande materiel	860,000 [—]	860,000 [—]	860,000 [—]	— [—]
Anordningar för provisorisk trafik	— [—]	32,175 ⁸⁷	42,417 ⁹⁸	10,242 ¹¹
Summa kronor	17,225,600 [—]	18,113,411 ⁴³	18,314,744 ⁷⁶	201,333 ³³

Göteborg den 2 november 1907.

Ad. Norberg.

Beträffande de för banan under tiden den 1 januari 1900—den 30 juni 1907 utanordnade medel jämte de i räkenskapen under samma tid afförda anläggningskostnader meddelas nedanstående af öfveringenjören C. Westerman upprättade uppgifter:

Uppgift

å för statsbanan genom Bohuslän under de olika byggnadsåren utanordnade medel.

	Förskotterade af tillgängliga trafikmedel.	Lyftade i kungl. stats- kontoret.	Lyftade i riksgälds- kontoret.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Under år 1900	—	750,000	1,000,000	1,750,000
» » 1901	—	—	3,000,000	3,000,000
» » 1902	—	—	2,000,000	2,000,000
» » 1903	—	¹⁾ 1,000,000	2,000,000	3,000,000
» » 1904	—	²⁾ 1,000,000	2,000,000	3,000,000
» » 1905	—	—	—	3,000,000
» » 1906	—	—	—	1,475,600
» » 1907 till och med 30 juni ...	200,000	—	—	200,000
Summa	—	—	—	17,425,600

Uppgift

på i räkenskapen afförda anläggningskostnader för statsbanan genom Bohuslän, specificerade å de olika byggnadsåren.

Kostnad under år 1900	885,219: 20.
” ” ” 1901	2,435,350: 41.
” ” ” 1902	2,561,895: 98.
” ” ” 1903	2,797,998: 83.
” ” ” 1904	1,771,310: 52.
” ” ” 1905	3,035,723: 31.
” ” ” 1906	2,076,768: 37.
” ” ” 1907 intill den 1 juli	799,285: 45.
	Kronor 16,363,552: 07.

¹⁾ Såsom förskott å af Riksdagen till utgående från riksgäldskontoret för år 1904 anslagna 3,000,000 kronor.

²⁾ Såsom förskott å af Riksdagen till utgående från riksgäldskontoret för år 1905 anslagna 4,000,000 kronor.

Till de sålunda utanordnade medlen böra jämväl läggas järnvägen å bankräkning under åren 1900—1905 tillgodoförda räntebelopp, utgörande enligt räkenskaperna

år 1900	kronor	18,362: 50.
„ 1901	„	26,526: 94.
„ 1902	„	17,222: 50.
„ 1903	„	19,249: 72.
„ 1904	„	34,213: 45.
„ 1905	„	46,154: 27.

eller tillhopa kronor 161,729: 38.

Med anledning af de anmärkingar i fråga om statsbanelinjen Uddevalla—Skee, hvilka framstälts inom Riksdagen och i öfrigt blifvit uttalade, ägnade 1905 års revisorer särskild uppmärksamhet åt förhållandena vid denna järnvägslinje. Revisorerne hade emellertid då icke tillfälle att genom rön och iakttagelser på ort och ställe granska de öfverklagade förhållandena, utan grundade revisorerne sitt omdöme i frågan på af distriktsförvaltningen föreslagna, sedermera vidtagna omfattande åtgärder till skydd för trafiken å banan, särskildt reparationer af de högst betydliga skador på linjen, hvilka uppstått under trafikens gång.

Med stöd af hvad sålunda förekommit yttrade revisorerne bland annat följande:

»Ehuruväl, utan tvifvel, ledningen för järnvägsbyggnaden haft att kämpa med stora svårigheter på grund af de säregna terräng- och grundförhållanden, som äro rådande i Bohuslän, hvilka förhållanden, ingalunda obekanta för ortbefolkningen, dock varit af beskaffenhet att hafva genom förutseende kunnat öfvervinnas, hafva revisorerne velat framhålla, att därest en noggrannare undersökning, än som synes hafva föregått byggnadsarbetet, ägt rum, samt större omsorg och planmässighet vid arbetets utförande gjort sig gällande, de uppräpade ras och sättningar i bankar och byggnader, som nu förekommit, synas hafva kunnat i väsentlig mån förebyggas. Därigenom skulle utan tvifvel de för skydds- och kompletteringsarbeten efter banans öppnande för trafik erforderliga utgifter, hvilka utgått delvis af anslagsmedel och delvis af trafikmedel, kunnat till stor del undvikas.»

I sitt med anledning af revisorerne berörda framställning afgifna utlåtande lämnar järnvägsstyrelsen till en början en utförlig beskrifning på den metod, hvilken vid järnvägsundersökningar *öfver allt här i landet* användts och fortfarande användes för utrönande af markens bärighet,

förklarande styrelsen därvid bland annat, att den definitiva utstakning af linjen, som föregått byggnadsarbetet, jämväl omfattar en noggrann undersökning af markens beskaffenhet samt att därvid intet försumrats för att gifva linjen det bäst tänkbara läge i plan och profil.

Slutligen fann styrelsen af hvad styrelsen i sin förklaring påvisat det vara till fullo ådagalagdt, att de undersökningar, hvilka blifvit verkställda såväl före arbetenas å bandelen Uddevalla—Skee påbörjande som ock under dessas fortgång, ingalunda kunde betecknas såsom ofullständiga eller mindre noggranna; och ansåge sig för den skull styrelsen — som vore lifligt öfvertygad därom, att arbetsbefälet vid byggnadsarbetets utförande nedlagt den största möjliga omsorg och att vid ett allsidigt bedömande af ledningen af arbetena å bandelen, hvilka ovedersägligen varit af särskildt svårartad och enastående natur, befogade anmärkningar därutinnan icke syntes rättvisligen kunna göras — berättigad att på det bestämdaste bestrida revisorerens påstående i afseende å de för definitivt bestämmande af banans sträckning verkställda undersökningarnas beskaffenhet samt å arbetets ledning och utförande, helst som detta påstående icke syntes vara grundadt på rön och iakttagelser, gjorda vid besök å de platser utefter bandelen, där för järnvägsbyggnad med de för längdbanan genom Bohuslän gällande bestämmelser beträffande maximlutning och minimiradier för vårt land alldeles exceptionellt stora svårigheter yppat sig.

Revisorerne hade jämväl framhållit, att de upprepade ras och sättningar, som förekommit, syntes hafva kunnat i väsentlig mån förebyggas, om, bland annat, större planmässighet vid arbetets utförande gjort sig gällande. Ett gendrifvande af detta uttalande funne styrelsen icke vara möjligt, då revisorerne icke angifvit än mindre visat, i hvilka afseenden planmässighet saknats.

Revisorerne hafva den 28 och den 29 nästlidne oktober företagit en besiktningresa å den ifrågakvarande statsbanelinjen från Göteborg till Strömstad.

Såsom redan blifvit nämndt, uppehålls trafiken mellan Göteborg och Tingstad med en för ändamålet förhyrd ångare. Brobyggnaden öfver Göta älf samt viadukten till Olskroken äro nämligen ännu icke färdigbyggda och enligt upplysning af vederbörande beräknas arbetet därmed icke vara fullbordadt förr än tidigast mot slutet af nästkommande år. Då uppenbarligen trafiken å Göteborg är af stor betydelse för den ifrågakvarande järnvägen, är det ägnadt att väcka förvåning, att icke i

tillräckligt god tid åtgärder vidtagits för åstadkommande af sådana anordningar, att äfven förbindelseleden mellan Göteborg och Tingstad kunnat göras färdig samtidigt med bandelen Uddevalla—Tingstad. Enligt hvad revisorerne erfarit, utsändes först år 1905 en ingenjör till Holland med uppdrag att därstädes inhämta kännedom om brobyggnader på botten af samma beskaftenhet som den i Göta älf, och aftal om leverans af svängspannet med tillhörande maskiner till bron har träffats först under innevarande månad. Hvad angår banans inledande till Olskroken, hafva så vidt framgår af ett utaf vederbörande arbetschef nyligen upprättadt kostnadsförslag upptagits: en provisorisk viadukt af trä till Olskroken för en kostnad af 170,456 kronor, permanent viadukt öster om Göta älf för en kostnad af 185,000 kronor, en dylik viadukt väster om älfven för 93,000 kronor, bro öfver älfven för 355,750 kronor samt slutligen bangårdsanordningar vid Olskroken för en kostnad af 85,470 kronor, eller arbeten för en sammanlagd kostnad af 889,676 kronor. Den provisoriska viadukten måste emellertid säkerligen i sinom tid ersättas med en fast sådan af järn, därför några kostnader ännu icke beräknats.

Olägenheterna af att brobyggnad och uppförande af erforderliga viadukter så afsevärdt försenats torde för öfrigt vara så mycket mera kännbara, som den provisoriskt anordnade ångbåtsförbindelsen mellan Göteborg och Tingstad ingalunda tillfredsställer trafikens behof. Ångaren i fråga torde nämligen icke vara för sitt ändamål tillräcklig och ifrågasättas kan, om den är i stånd att möta de svårigheter, som under vintern kunna uppstå för en regelbunden trafik. Vid större tillopp af resande måste för öfrigt särskildt förhyrda bogserbåtar anlitas äfven för befordran af passagerare, och hvad godstrafiken beträffar synes själfallet, att med hänsyn till befintliga resurser denna icke kan nämnvärdt uppdrivas. Naturligt är, att under sådana förhållanden större delen af godstrafiken mellan Göteborg och Bohuslän ännu går öfver Herrljunga- och Bergslagsbanorna eller sjöledes.

Det har vidare ådragit sig revisorerne uppmärksamhet, att under banans byggande icke tillräckliga anstalter träffats för att bereda framtida tillgång till grus och vatten för järnvägens behof.

Under arbetets fortgång anlades från trakten vid Vallens hållplats till Gössby i Spekeröds socken ett spår af 4 kilometers längd i syfte att för järnvägens räkning utnyttja därstädes befintligt grus. Hvad angår kostnaderna för anläggningen af detta spår, äro uppgifterna därom olika, varierande mellan 25,000 och 70,000 kronor, däraf 10,000 kronor

falla på länets landsting i och för inlösen af jord. Några fullt tillförlitliga uppgifter i detta afseende hafva icke kunnat erhållas. Det visade sig emellertid snart, att det vid Gössby befintliga gruset icke kunde med fördel tillgodogöras. Däraf lär emellertid hafva inköpts för endast omkring 3,000 kronor, hvarefter grus måst anskaffas från annat håll. Det anlagda spåret blef vid sådant förhållande upprifvet. Efter hvad revisorerne inhämtat, ställa sig förhållandena med afseende å inköp af grus numera mycket ogynnsamma. En naturlig följd häraf är, att staten icke blott redan åsamkats utan äfven kommer att få vidkännas stora utgifter, hvilka genom förutseende, omsorg och planmässighet vid järnvägens anläggning kunnat undvikas eller åtminstone i afsevärd mån nedbringas.

Vissa delar af linjen hafva till följd af markens beskaffenhet måst under arbetets fortgång omläggas och torde sådan omläggning säkert hafva bort förekomma i ännu större utsträckning, därest icke arbetet redan fortskridit så långt, att arbetsledningen måst uppgifva tanken på en dylik åtgärd och i stället utnyttja redan gjorda anläggningar. Upprepade ras och sättningar hafva som bekant inträffat.

Järnvägsstyrelsen har i sin förklaring erinrat om åtskilliga platser, där dylika ras och sättningar förekommit, nämligen Kasen, Sörviksgärdet, Kärra, Grytingen, Smedseröd, Saltkärran, Bråland, Korndalen, Bräcke och Nedanberg.

Dessutom har, enligt hvad revisorerne inhämtat, vid Tannam i Tanums socken under byggnadsarbetet inträffat dylika sättningar i bankvallen, hvilkas upprepande måste förebyggas medels anbringande af tryckbankar. Vid Orrekläpp och Litsleby, där bankarna ändock knappast nådde till en meters höjd, erfordrades stora mängder af fyllnadsämnen. Sättningarna vid Groheds station söder om Uddevalla liknade i mycket dem vid Orrekläpp och Litsleby. Och bankarna vid sjön Hällungens stränder visade betydande sättningar. Vidare må i fråga om skärningarna i banan framhållas det stora jordskredet vid Säm i västra slänten af en mindre skärning, hvarvid hela den angränsande, högre belägna trakten hotade att mellan två berg tränga fram öfver banan, hvilket hade måst förhindras genom särskilda anordningar. I skärningen vid Hud förekommo ras såväl under byggnadstiden som efter det banan öppnats för allmän trafik.

Med afseende å sättet för banans anläggande har ifrågasatts, att man, i stället för att gå fram endast på bankens bredd å den bärsvaga marken och riskera att bryta igenom den jämförelsevis tunna öfre jordskorpan, bort, ledd af den under byggnadsarbetet vunna erfarenheten,

genom att gå fram på större bas medelst utfyllning åt sidorna hafva tillvaratagit jordskorpans bärkraft och stärkt den genom tryckbankar, *innan* järnvägsbanken anlades. Endast en del af de på sina ställen ända till 100,000 à 200,000 kubikmeter uppgående grusfyllningarna på djupet hade då sannolikt varit tillräckliga att åt järnvägsbanken bereda det jämnviktsläge, som nu först med fara för trafiksäkerheten och med stora kostnader och olägenheter genom upprepade grusfyllningar och skyddsarbeten ernås.

Norra delen af banan, hvilken såsom nämnt redan år 1903 öppnades för allmän trafik, är ännu icke fullt färdig. Exempelvis i Korn-dalen, ungefär halfvägs mellan Uddevalla och Strömstad, har järnvägsbanken ännu icke kunnat uppläggas i sin bestämda lutning; och vid Sörviks gärde strax norr om Uddevalla verkställdes ännu vid tiden för revisorernes besök utfyllning af den långa banken. Å sistnämnda plats fästes uppmärksamheten därå, att en trumma nedlagts under banken, där marken var mest sank. Den hade upprepade gånger sjunkit i djupet samt påbyggt, så att dess botten nu enligt uppgift låg på ett djup af 13 meter, å plats, där fast botten påträffats först vid 42 meters djup.

Här liksom närmare Uddevalla vid Kasenbukten hvilar banken på en synnerligen osäker grund. Såsom redan blifvit nämnt, hafva också betydliga sjunkningar och sidoförskjutningar ägt rum. De upprepade sjunkningarna föranledde undersökning äfven af andra linjer särskildt en högre mot norr, till större delen hvilande på berggrund. Revisorerne hade tillfälle att taga del af plan- och profilritningar öfver den sålunda föreslagna nordligare sträckningen och ifrågasättas kan, huruvida icke denna linje varit att föredraga. Järnvägsstyrelsen ansåg emellertid på sin tid, under uttalande bland annat, att grunden befunnits icke vara fastare därstädes än i Kasenbukten, att med denna sträckning af banan ingen fördel varit att vinna. Hvarken af styrelsens eget uttalande eller af i öfrigt tillgängliga handlingar framgår emellertid, på hvilka närmare undersökningsåtgärder styrelsen stödt sin berörda uppfattning. Den nordligare riktningen af banan torde dessutom väl hafva låtit förena sig med en annan sträckning förbi staden Uddevalla. Banan omsluter nu staden i öster och norr i en halfcirkel, afskärande alla förbindelser med omgifvande trakt. Innan arbetet här påbörjades, hade på landstingets bekostnad en linje undersökts, hvilken tänktes dragen öfver stadens västra del på en viadukt till det nuvarande stationsplanet från södra sidan i nordvästlig riktning; antagligen hade åtminstone icke markens beskaffenhet behöft afhålla från att åt banan gifva en dylik

sträckning. Å mark af liknande beskaffenhet, Gullbergsvass, har nämligen västkustbanan på en viadukt framdragits till Göteborg. För Uddevalla stad hade sannolikt den ifrågavarande linjen haft ej obetydligt företräde framför den sedermera utstakade, och vidare hade kostnaden för den dyra tunneln genom Kålgårdsberget undvikits, där som bekant under senare hälften af år 1905 ett synnerligen ödesdigert ras inträffade. Så vidt revisorerne kunnat finna, synes icke genom en fullständig och noggrann undersökning af linjens riktning i och omkring Uddevalla hafva ådagalagts, att den valda linjen varit den bästa möjliga. Och hvad beträffar de hinder, som mött från Uddevalla—Herrjungabanans sida i afseende å den sålunda ifrågasatta linjen, torde dessa icke hafva varit större, än att de bort kunna öfvervinnas, då öfverenskommelse i hvarje fall träffats rörande den sedermera beslutade linjen.

Två tunnlar strax söder om Uddevalla, nämligen de, som anlagts genom bergen vid Vadbacken, tilldrogo sig revisorerne uppmärksamhet. Hvad angår den nordligare af dessa båda tunnlar, iaktogs vid ena mynningen af tunneln ett utskjutande klippblock. Att detta icke bortsprängt, synes vara så mycket mer betänkligt, som vederbörande baningenjör lärt gjort framställning därom, och hvad beträffar den andra af oförmälda tunnlar, synas klokhet och omtanke hafva bjudit att i stället för de dyrbara skydds- och förstärkningsarbetena vid norra änden af tunneln låta bortspränga denna del af berget. I detta sammanhang må vidare nämnas, att järnvägsstyrelsen indragit en å södra sidan af staden anlagd anhaltstation, där persontrafiken lärt hafva varit betydande.

Vidkommande bangårdsförhållanden m. m. vid Uddevalla iaktogs i öfrigt, att godsmagasinet, som, mot stadens önskan, ursprungligen uppförts på norra sidan, sedermera flyttats. En trumma under stationsplanet hade om- och tillbyggt för ej obetydliga kostnader. Vidare hade anlagts ett förbindelse-spår mellan den närbelägna tändsticksfabriken och dess upplag, hvilket spår dock icke kunnat användas af fabriken.

Kompletteringsarbeten hafva på denna bana spelat en stor roll. Ensamt på linjen Uddevalla—Skee hafva, allt sedan bandelen år 1903 öppnades för trafik, dylika arbeten intill den 1 nästlidne oktober dragit en kostnad af 271,398 kronor 58 öre. Och motsvarande kostnader för den södra linjen äro ej obetydliga. Banken på Hessleröds myr norr om Grohed har kräft mer än 40,000 kbm. grus, hvarjämte sättningar därstädes gång efter annan hämmat trafiken.

Trots de olägenheter för trafikens drift, som på detta sätt uppstått, har densamma på ett förtjänstfullt sätt uppehållits, och vid in-

träffade ras och sättningar har linjens återställande i trafikabelt skick alltid verkställts med erkännansvärd raskhet och duglighet.

Banan har ett anmärkningsvärdt stort antal kurvor under 600 meter, ända ned till 225 meter, och flera lutningar under 1:100, men trafikhastigheten synes ej lida inskränkning däraf.

Revisorerna hafva tagit del af infordrade anbud äfvensom protokoll rörande antagande af anbud å leveranser för banan. Huruvida de revisorerna tillställda afskrifter af dessa handlingar omfatta samtliga sådana anbud, har icke kunnat bedömas.

Ledningen af järnvägsbyggnaden har otvifvelaktigt här haft att kämpa med exceptionella svårigheter. Terrängen uti ifrågavarande del af Bohuslän består, såsom känt är, af mindre bergåsar och kullar, mellan hvilka marken i dalgångar och på slätter till stor del utgöres af s. k. såplera, ofta af 50 till 60 meters djup, täckt af en jordskorpa af 1 till 2 meters tjocklek. Banans norra del går i allmänhet fram på sådan terräng, särskildt där den löper invid kusten.

Af verkställda undersökningar synes framgå, att på flera ställen, där de största svårigheterna mött, en östligare sträckning af linjen skulle, hvad grunden beträffar, hafva varit gynnsammare än den valda. Så exempelvis förbi det farliga passet vid Korndalen. Men järnvägsstyrelsen lärer härvid hafva varit bunden däraf, att banan skulle ledas fram till de af Kungl. Maj:t fastställda stationerna vid Orrekläpp, Tanum, Kragenäs och Öfverby.

Några af de jordskred och sjunkningar, som ägt rum, torde måhända ej hafva kunnat förutses.

De svårigheter, som sålunda mött för banans byggande, voro emellertid i allmänhet på förhand kända eller anade, och ortbefolkningen lärer ej heller hafva försummat att delgifva ingenjörerna sina omdömen, grundade på rika erfarenheter från väganläggningar och andra stora byggnadsföretag. Man kunde däraf hafva väntat sig, att åt *undersökningen redan från början ägnats en alldeles särskild omsorg*. Så har emellertid uppenbarligen ej skett. Erfarenheten gifver, såsom visats, onekligen stöd åt en dylik uppfattning. Vid undersökningar af markens och grundens beskaffenhet användes en metod, »hvilken vid järnvägsundersökningar *öfver allt här i landet* användts och fortfarande användes för utrönande af markens bärighet». Först efter det flera sorgliga erfarenheter gjorts, skärptes metoden. Järnvägsstyrelsen erkänner, att

ledaren af de under år 1896 utförda undersökningarna »vid kostnadsförslagets upprättande underlätit att vid vissa platser å den undersökta linjen beräkna kostnad för banksjunkningar, fastän markens beskaffenhet utan tvifvel bort hafva gifva anledning därtill», och att samme ledare vid det sorgligt ryktbara Kärra »förbisett befintligheten därstädes af en med jord (lera) fylld 18 å 19 meter djup gryta eller håla i berget, hvilken på en sträcka af 50 meter nedtränger genom taket i den här af undersökningsledaren föreslagna tunneln».

När sedan under arbetets utförande, upprepade ras och sjunkningar i stor skala inträffade, kunde man med skäl hafva väntat, att erfarenheten bort leda till rättelse. Så synes emellertid icke hafva varit fallet. Samma äfventyr upprepades gång efter annan under liknande omständigheter.

Järnvägsstyrelsen åberopar, att liknande missöden inträffat vid Hell—Sunnanbanan i Norge. Men jämförelsen med Uddevalla—Lelånganbanan och banan Uddevalla—Vänersborgs—Herrljunga synes ligga närmare till hands. Vid dessa banors anläggning hafva, så vidt känt är, ej några missöden, liknande dem vid statsbanans byggnad, ägt rum. Och dock gå dessa banor delvis fram i en terräng af samma slag som statsbanans, lokalbanan från Munkedal till kusten på alldeles enahanda terräng. Äfven om svårigheterna varit vida större vid statsbanans byggnad, vill det synas revisorerne, som om med den utveckling, väg- och vattenbyggnadskonsten i våra dagar uppnått, öfverraskningar af den betänkliga art, som här upprepade gånger inträffat, icke bort i så afsevärd omfattning, som nu skett, ifrågakomma.

Med anledning af hvad revisorerne sålunda iakttagit rörande denna banbyggnad vilja revisorerne särskildt framhålla nödvändigheten, att vid framtida järnvägsanläggningar för statens räkning åt de förberedande undersökningarna ägnas större omsorg och noggrannhet än hvad här varit fallet.»

I fråga om hvad järnvägsstyrelsen med anledning af denna framställning anfört får utskottet, till undvikande af för stor vidlyftighet, hänvisa till styrelsens vid den tryckta revisionsberättelsen fogade utlåtande med bilagor.

Af hvad i detta ärende förekommit anser utskottet otvetydigt framgå, att de undersökningar, som föregått byggandet af längdbanan genom Bohus län, varit synnerligen otillfredsställande. Likaledes föreställer sig utskottet, att de olägenheter, som föranledts däraf, att brobyggnaden öfver Göta älf så fördröjts, att järnvägen under lång tid

*Utskottets
yttrande.*

trafikerats utan att vara inledd till Göteborg, bort kunna genom förutseende förebyggas.

Under uttalande af att sådana förhållanden som de af revisorererna anmärkta måtte vid det fortsatta järnvägsbyggandet inom vårt land för framtiden undvikas, får utskottet hemställa,

att Riksdagen må vid hvad i detta ärende förekommit låta bero.

§ 6.

(Rev. ber. pag. 186—191; utl. pag. 626—628.)

*Ang. den
ofullbordade
bandelen
Umeå—Stor-
sandskär.*

I berättelsen angående järnvägsstyrelsen hafva revisorerne vidare anfört följande:

»1895 års Riksdag beviljade för anläggning af en bibana från norra stambanan vid Vännäs till Umeå och vidare till Storsandskär samt denna banas utrustande med trafikmateriel äfvensom för uppmuddring af Umeå älf utmed kajen vid Storsandskär ett belopp af 2,600,000 kronor. I det yttrande till statsrådsprotokollet, som föregick Kungl. Maj:ts proposition i ärendet, hade departementschefen bland annat yttrat: »Hvad beträffade upptagandet af en djupare segelränna från Storsandskär till Storfjärden, hvilken fråga järnvägsstyrelsen i sin underdåniga skrifvelse den 22 februari 1894 berört, så torde genom hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande anfört, vara utredt, att några vidlyftiga arbeten i detta afseende icke på länge erfordrades, och för öfrigt torde hela denna fråga i första hand vidkomma Umeå stad.»

I sin berättelse hafva 1898 års statsrevisorer rörande denna bana anfört bland annat, att arbetena å banan påbörjats i juni 1895 och bandelen Vännäs—Umeå öppnats för allmän trafik den 29 september 1896, att bandelen Umeå—Storsandskär däremot ännu ej vore fullbordad, att den i förslaget upptagna bron öfver norra älfgrenen vore färdigbyggd och järnvägsspåret utlagdt fram till Storsandskär, där jämväl kajbyggnad påbörjats, men att arbetena å bandelen dock afbrutits, enär desammas fullföljande tillsvidare vore utan ändamål, då älfven ännu ej uppmuddrats på sätt förslaget förutsatt.

Såväl 1900 som 1901 års statsrevisorer hafva sedermera framhållit de stora kostnader, som vore förenade med bibehållandet af den öfver norra älfgrenen uppförda brobyggnaden.

Med anledning af hvad 1898 års statsrevisorer anført, hade emellertid Riksdagen i skrifvelse den 10 maj 1899 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte *dels* låta verkställa utredning angående vattenförhållandena i Ume älf, i hvad de kunde inverka på öppenbållandet af en segelränna från Storsandskär till hafvet, samt därefter bringa till stånd en bestämd öfverenskommelse med Umeå stad angående en sådan rännas upptagande och underhållande, *dels ock* meddela föreskrift, att arbetena å bandelen Umeå—Storsandskär icke finge återupptagas, förrän berörda utredning och öfverenskommelse åvägabragts. I anledning häraf förordnade Kungl. Maj:t den 30 juni 1899, att arbetena å nämnda bandel icke finge återupptagas, förrän Kungl. Maj:t, på framställning af järnvägsstyrelsen, därtill lämnat särskildt tillstånd. Samtidigt erhöll väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i uppdrag att låta verkställa sådan undersökning angående vattenförhållandena i Ume älf, som i Riksdagens öförmälda skrifvelse afsåges, hvilken utredning sedermera, jämlikt Kungl. Maj:ts särskilda medgifvande den 30 december 1899, omfattat äfven sträckan af älven mellan Umeå och Storsandskär.

Af nu införskaffade upplysningar hafva revisorerne inhämtat,

att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 11 januari 1902 — med öfverlämnande tillika af ett på styrelsens föranstaltande af d. v. distriktschefen Wijnblad utarbetadt förslag till i Riksdagens skrifvelse öförmälda farledsreglering, upptagande en kostnad af 2,360,000 kronor, däraf 595,000 kronor för sträckan Umeå—Storsandskär och 1,765,000 kronor för sträckan Storsandskär—hafvet — till Kungl. Maj:t afgifvit ett af styrelsen förordadt, modifieradt förslag till dylik reglering, beräknadt till en kostnad af 1,363,000 kronor, hvaraf 490,000 kronor för sträckan Umeå—Storsandskär och 873,000 kronor för sträckan Storsandskär—hafvet;

att Umeå stadsfullmäktige, med hvilka Umeå stads magistrat instämt, i skrifvelse den 12 september 1902 anført, bland annat, att förslaget rörande förläggandet af banans slutpunkt till Storsandskär tillkommit utan någon som helst framställning från Umeå stads sida; att Storsandskär vid den tiden ej legat inom stadens hamnområde, att Umeå stad först efter det Storsandskär bestämts som järnvägens slutpunkt ingått med anhållan om hamnområdets utvidgande, så att Storsandskär skulle komma att ligga inom detsamma, att Umeå stad ej varit representerad eller kunnat göra sin talan gällande vid uppgörandet af de undersökningar och beräkningar som legat till grund för förslaget om banans utsträckande till Storsandskär, att någon skyldighet beträffande farledens uppränsning å sträckan Storsandskär—Storfjärden hvarken ålagts eller

åläge Umeå stad, men att Umeå stad likväl vore villig att till förfogande för ett muddringsarbete ställa vissa muddringsmaterial äfvensom att Umeå stad tillförbunde sig, under förutsättning af lämpliga hamn- och muddringsafgifter, det framtida underhållet af såväl den upptagna segelrännan som hamnplatsen samt att staden för sin del biträdde det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förordade förslaget till farledsreglering;

att Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län i skrifvelse den 31 oktober 1902 under meddelande, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande i hufvudsak icke hade något att erinra mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens meromnämnda förslag, såsom sin mening uttalat, att Umeå stad icke kunde åläggas att på egen bekostnad utföra ifrågasvarande regleringsarbeten;

att järnvägsstyrelsen, på anmodan, i skrifvelse den 28 september 1903 meddelat, att arbetena å sträckan Umeå—Storsandskär, hvilka på grund af Kungl. Maj:ts här ofvan omförmälda beslut den 30 juni 1899 efter denna tidpunkt endast bestått i för brons öfver Norrån bestånd nödvändiga åtgärder, hade fortskridit så långt att anläggningen vore i det stora hela färdig men att vissa arbeten med afseende å stickspåret vid Storsandskär, bron öfver Norrån, uppförandet af byggnader å Storsandskär, kajen, lastningsbryggan å Storsandskär, telegrafledningar m. m. ännu återstode; att kostnaderna för nu omförmälda arbeten beräknades till ungefär 35,000 kronor samt att den kostnad för uppmuddringen af Ume älf vid Storsandskär utmed nyssnämnda kaj och lastningsbrygga, som i det ursprungliga förslaget upptagits till en kostnad af 36,000 kronor, komme att kräfvä en afsevärdt högre kostnad;

att järnvägsstyrelsen i samma skrifvelse tillika framhållit, att, då äfven det modifierade förslag till reglering af Ume älf, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framlagt, skulle komma att medföra mycket afsevärda kostnader, och då den möjlighet icke torde vara utesluten, att farledsregleringen, utförd enligt detta förslag, icke skulle blifva fullt effektiv, och då Umeå stad icke kunde åläggas att på egen bekostnad utföra regleringsarbetet samt det slutligen icke kunde förutses, i hvad mån de beräknade kostnaderna kunde komma att öfverskridas i följd af vederbörande strandägare tillerkända skadeersättningar, det syntes järnvägsstyrelsen vara erforderligt, att, innan ärendet företoges till slutligt afgörande, en noggrann undersökning genom järnvägsstyrelsens försorg verkställdes för utrönande, om Vännäs—Umeåbanan kunde för mindre kostnad framdragas till lämplig plats vid hafvet;

att Kungl. Maj:t den 6 maj 1904 uppdragit åt järnvägsstyrelsen att, efter utredning ej mindre på hvad sätt och för hvilken kostnad

statsbanan Vännäs—Umeå kunde framdragas till lämplig plats vid hafvet, än äfven hvilka fördelar af en sådan utsträckning af banan vore att vänta samt hvilken afkomst en järnväg från Umeå till hafskusten kunde beräknas gifva, till Kungl. Maj:t inkomma med förnyadt utlåtande innefattande jämväl yttrande, huruvida anledning förefunnes för staten att framdraga berörda statsbana till hafskusten;

att järnvägsstyrelsen den 31 december 1904 afgifvit förslag till en statsbana mellan Umeå och hafvet vid Holmsund jämte grenbana till lastageplatsen vid Djupvik, enligt hvilket förslag den 19,740 meter långa banan, som å linjen Umeå—Norrån sammanföle med den delvis färdigbyggda banan Umeå—Storsandskär, skulle från Norrån fortsätta utefter stranden af Ume älf och Österfjärden förbi Löfö by, Holmsunds kyrka och Patronviken öfver Vedkastudden till Stormskär, med grenbanan till Djupvik dragen från en påtänkt bangård 1 kilometer nordost om Holmsunds kyrka;

att järnvägsstyrelsen i sammanhang med nyssnämnda förslag öfverlämnat ett eget förslag till farledsreglering å sträckan Storsandskär—hafvet, beräknadt till en kostnad af 1,846,000 kronor äfvensom meddelat, att den sammanlagda kostnaden för en fullbordad bana från Umeå till Storsandskär och reglering af Ume älf, grundad på styrelsens förslag härutinnan, skulle belöpa sig till c:a 2,554,000 kronor, inberäknadt de redan nedlagda kostnaderna 361,257 kronor 93 öre, under det att statens utgift för en statsbana från Umeå till hafvet vid Holmsund med rullande material, bispår, kajer och upplagsplatser skulle blifva, med inberäknande af sistnämnda kostnader, 1,739,246 kronor 15 öre; hvarjämte styrelsen öfverförmått att en behållning af 59,642 kronor 28 öre ännu förefunnes af de medel, Riksdagen anvisat för statsbanan Umeå—Vännäs;

att järnvägsstyrelsen tillika anført, att beräkningarna angående banans Umeå—Holmsund ekonomiska bärighet visserligen lämnat ett mindre tillfredsställande resultat — en afkomstprocent af i det allra närmaste 1 — men att, då Umeå af i öppen dag liggande skäl icke kunde blifva ifrågavarande banas slutpunkt, styrelsen icke tvekade att tillstyrka banans framdragande till hafvet enligt det öfverlämnade förslaget; samt att enligt styrelsens förmenande förläggningen af slutpunkten till Holmsund i stället för till Storsandskär skulle medföra följande fördelar, nämligen: afsevärdt mindre kostnad för staten, tillräckligt vattendjup vid Holmsunds hamn för de största fartyg, som kunde tänkas trafikera Bottniska viken, under det att endast 5,2 meter djupgående fartyg kunde framföras till Storsandskär, äfvensom möjlig-

heten att tämligen noggrant beräkna den årliga underhållskostnaden, hvilket däremot icke ens närmelsevis torde låta sig göra vidkommande den reglerade älfsträckan Storsandskär—hafvet, till hvilka fördelar ock komme, att genom slutpunktens förläggande till Holmsund *dels* åstadkommes upprätthållande året om af den lifliga persontrafiken mellan Umeå och de industriella anläggningarna vid Holmsund äfvensom transporten af lifsmedel från upplandet till samma anläggningar, *dels ock* vinsten af en omkring 4 à 5 veckors längre seglationstid i hamnen vid banans ändpunkt;

att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrifvelse den 28 februari 1905 mot vissa af järnvägsstyrelsen föreslagna hamnanordningar vid banans slutpunkt vid hafvet afgifvit åtskilliga erinringar, hvilka af järnvägsstyrelsen bemötts i skrifvelse den 23 juni 1905;

att Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län i skrifvelse den 25 september 1905 uttalat sitt lifliga tillstyrkande af järnvägsstyrelsens förslag om banan Umeå—Holmsund;

att chefen för generalstaben i skrifvelse den 12 oktober 1905, under omförmälände att han ej ansåge den ifrågasatta banan äga synnerligen stor betydelse för försvaret, tillstyrkt sistberörda förslag;

att järnvägsstyrelsen i affordradt utlåtande den 16 februari 1906 efter att till en början hafva ifrågasatt, huruvida — då såväl Västerbottens läns landsting som Umeå stads åtaganden i afseende å markupplåtelse för en bana Umeå—Storsandskär afgifvits under förutsättning af banans framdragande till Storsandskär — staten kunde underlåta att utsträcka banan till någon ur sjötrafikens synpunkt lämplig plats vid hafvet, tillika anført, att från statens sida intet borde åtgöras för fullbordande af bandelen Umeå—Storsandskär, därest ej reglering af farleden i Ume älf skulle komma till stånd, och icke heller, därest ej statsbanan anlades från Umeå till hafvet vid Holmsund; att därest bandelen Umeå—Storsandskär skulle fullbordas, vidlyftiga arbeten såväl å själfva banan som vid hamnen å Storsandskär vore erforderliga; att därest älfregleringen icke komme till stånd, bron öfver Norrån till Storsandskär jämte de å Storsandskär utlagda järnvägsspåren borde borttagas, men spåret från Umeå till norra stranden af Norrån bibehållas särskildt med hänsyn därtill, att detsamma sedermera kunde ingå såsom ett led i den förbindelse mellan Umeå och hafvet, som förr eller senare måste bringas till stånd, därest det med bibanan Vännäs—Umeå afsedda ändamålet skulle till fullo vinnas; samt att det, med hänsyn till de icke obetydliga kostnader, som vore förenade med brons under-

håll, vore önskvärdt, att beslut snarast fattades, huruvida Storsandskär skulle blifva slutpunkt för Umeåbanan;

att järnvägsstyrelsen i skrifvelse den 29 november 1906 till Kungl. Maj:ts framhållit, att då det torde dröja länge, innan frågan vare sig om anläggning af den utaf styrelsen föreslagna bibanan från Umeå till Holmsund eller om utförande af den ifrågasatta regleringen af farleden i Ume älf blifvit slutligen afgjord, styrelsen funne det vara nödigt att den öfver Norrån uppförda bron tillika med hamnbryggan och spåren å Storsandskär oförtöfvadt borttoges, och har järnvägsstyrelsen i skrifvelsen tillika meddelat, att kostnaden för dessa åtgärder skulle belöpa sig till 9,500 kronor och värdet af de vid upptagningen erhållna materialerna till 34,741 kronor;

samt att af skrifvelse den 24 september innevarande år från Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Västerbottens län framginge, att för den tilltänkta järnvägssträckans framdragande enligt järnvägsstyrelsens förslag ända fram till stranden af Stormskär med mötesspår vid Sofiehem och bispår från Holmsund till Djupvik, staten icke behöfde vidkännas någon utgift för vare sig inlösen af mark eller kostnader för flyttning af byggnader m. m. samt att Stormskär i sin helhet upplåtits åt staten.

Revisorerne hafva under året besökt den ofullbordade bandelen Umeå—Storsandskär och funnit, att det med bandelens anläggande afsedda ändamålet alls icke vunnits. Enligt inhämtade upplysningar hafva underhållskostnaderna för bron öfver Norrån, däri inbegripet dels förstärkningsarbeten, dels isning kring brons pålok, uppgått till

för tiden intill den ²⁸ / ₉ 1903	kronor	16,112: 16
under tiden ²⁹ / ₉ 1903— ³¹ / ₁₂ 1904	„	2,946: 31
„ „ ¹ / ₁ 1905— ²⁹ / ₁₁ 1906	„	2,728: 93
„ „ ³⁰ / ₁₁ 1906— ²¹ / ₁₀ 1907	„	3,458: 32

Summa kronor 25,245: 72.

Då sålunda den öfver Norrån uppförda bron och de å Storsandskär för järnvägen gjorda anläggningarne utan motsvarande nytta medföra väsentliga kostnader för staten, anse revisorerne, att desamma böra ofördröjligen borttagas.

Å linjen Umeå—Norrån hafva under tiden 1897 till och med sistlidne september månads utgång, enligt uppgift, såsom bandelens enda trafikinkomster influtit för vagnuttagning 16,234 kronor.

Revisorerne, som icke anse sig böra ingå i pröfning, huruvida äfven den till Norrån byggda banlinjen bör upprifvas eller om banan bör

framdragas till hafvet, hafva dock velat framhålla vikten af att denna fråga snarast möjligt bringas till afgörande samt ifrågasätta, huruvida ej, i händelse banan framdrages till hafvet, de industriella anläggningar, som äro närmast berörda af banans tillkomst, böra i vidsträcktare mån än som blifvit utfäst bidra till anläggningskostnaden.»

Rörande denna punkt i revisionsberättelsen har järnvägsstyrelsen i utlåtande den 18 januari innevarande år anført följande.

*Järnvägs-
styrelsens
utlåtande.*

»Sedan styrelsen, såsom revisorerne i sin berättelse omnämnt, den 31 december 1904 afgifvit underdånigt förslag till en statsbana mellan Umeå och hafvet vid Holmsund äfvensom förslag till farledsreglering å sträckan Storsandskär—hafvet, hvilken reglering skulle erfordras, om banan från Umeå till Storsandskär fullbordades, samt Eders Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 december 1905 anbefallt styrelsen att i ärendet ånyo inkomma med underdånigt utlåtande och däri, under förutsättning att reglering på statens bekostnad af farleden i Ume älf icke komme till stånd och ej heller statsbana från Umeå till hafvet vid Holmsund komme att anläggas, afgifva förslag till de åtgärder, som med afseende å den ofullbordade bandelen Umeå—Storsandskär borde från statens sida lämpligen vidtagas, har styrelsen uti underdånig skrifvelse den 16 februari 1906 afgifvit förslag till åtgärder i nyss omnämnda hänseenden. Såsom framgår af berörda underdåniga skrifvelse, för hvars hufvudsakliga innehåll redogörelse återfinnes i revisorerens berättelse och af hvilken transumt härmed öfverlämnas, har styrelsen framhållit önskvärdheten af, att beslut snarast möjligt måtte fattas, huruvida Storsandskär skulle blifva slutpunkt för Umeåbanan, samt påpekat, att, därest så skulle blifva förhållandet, bron öfver Norrån borde utan tidsutdräkt borttagas för undvikande af de icke obetydliga kostnaderna för den isning omkring brons pålok, hvilken måste företagas till förekommande af pålokens skadande genom isens åverkan vid vattenytans höjning och sänkning.

Därefter har styrelsen uti underdånig skrifvelse den 29 november 1906 ånyo hänskjutit frågan om borttagande af förenämnda bro öfver Norrån till Eders Kungl. Maj:ts nådiga afgörande, därvid styrelsen i underdånighet anhållit, det Eders Kungl. Maj:t täcktes dels bemyndiga styrelsen att — under förutsättning af Västerbottens län landstings medgifvande — låta borttaga ej mindre ifrågasatt bro än äfven det från norra stranden af Norrån till den ifrågasatta hamnen vid Storsandskär utlagda spåret jämte å Storsandskär befintliga sidospår och påbörjade hamnbryggan, dels ock medgifva, att, sedan de vid borttagandet

af berörda anläggningar erhållna materialier blifvit åsatta det värde, samma materialier vid upptagandet kunde hafva, efter afdrag för kostnaden för upptagningen, beloppet finge godtskrifvas Vännäs—Umeåbanans ännu icke afslutade räkenskap.

På grund af hvad styrelsen sålunda hittills åtgjort i ärendet, finner styrelsen hvad revisorerne anfört i fråga om bron öfver Norrån och anläggningarna å Storsandskär äfvensom bandelen Umeå—Storsandskär icke föranleda vidare yttrande.

Hvad beträffar frågan, huruvida ej, i händelse banan framdrages till hafvet, de industriella anläggningar, som äro närmast berörda af banans tillkomst, böra i vidsträcktare mån än som blifvit utfäst bidra till anläggningskostnaden, är från styrelsens sida icke något häremot att erinra.»

Då statsbanans framdragande till Storsandskär måste, för att lända till nytta, med nödvändighet föranleda så kostsamma uppmuddringar i Umeå älf, att järnvägens framförande till Holmsund komme att blifva betydligt billigare, anser utskottet, att bansträckningen Norrån—Storsandskär icke bör fullbordas och att sålunda bron öfver Norrån samt å nämnda bansträcka befintliga järnvägsspår böra, till undvikande af onödiga underhållskostnader, borttagas. Men då, enligt hvad järnvägstyrelsen upplyst, denna fråga är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, har utskottet, som velat uttala förhoppning om frågans snara afgörande, endast velat hvad i detta ärende förekommit för Riksdagen

*Utskottets
yttrande.*

omförmåla.

§ 7.

(rev. ber. pag. 191 och 192; utl. pag. 661—662.)

Under den resa, som revisorerne år 1907 företagit i Norrland, hade det, enligt hvad revisorerne vidare meddelat, ådragit sig deras uppmärksamhet, att tågen vid passerandet af statens öfver Ångermanälven uppförda bro framfördes med synnerligen ringa hastighet. Revisorerne hade därför ansett nödigt att inhämta närmare upplysningar rörande denna bro och dess konstruktion och ville i dessa afseenden lämna följande upplysningar.

Ang. ombyggnad af järnvägsbron öfver Ångermanälven vid Forsmo.

Brobyggnaden ifråga, som uppförts under åren 1887—1888, hade fem spann, nämligen ett å 24,3 meter, ett å 44,8 meter, två å 51,8

meter samt ett midtspann af 76,4 meters längd. Farbanan å bron vore förlagd 40,5 meter öfver älfvens högvattenyta. Enär man vid tiden för brons byggande hyst den uppfattningen, att rörelsen å statsbanan från Långsele norrut skulle komma att blifva af ringa omfattning och att därför relativt lätt materiel skulle för trafikens ombesörjande framföras öfver bron, hade flertalet af brons spann konstruerats endast för en så låg, jämt fördelad rörlig belastning som 3,500 kilogram per meter, en belastning, som väsentligen understeg den för öfriga broar med motsvarande spännvidder å linjen Långsele—Boden beräknade. På grund af brons stora höjd och då bron konstruerats för uppbärande af relativt lätta fordon, hade för trafikens upprätthållande med tyngre lokomotiv än hvad till en början förutsatts, det ansetts lämpligt utfärda föreskrift *dels* därom att tågen vid passerandet af bron icke finge framföras med större hastighet än 20 kilometer i timmen, *dels ock* att i trafik öfver bron skulle användas jämförelsevis lätta lokomotivtyper, af hvilka det tyngsta för godstågen använda, lokomotiv Litt. Kc, hafva ett hjultryck af 5,8 ton samt totalvikt af 55,5 ton och det tyngsta för persontågen i bruk tagna, lokomotiv Litt L, ett hjultryck af 6 ton samt en totalvikt af 78,5 ton. Af lokomotiv Litt. Kc tillätes två sammankopplade framföras å bron, men lokomotiv Litt. L finge icke öfver bron framgå koppladt med annat lokomotiv. De påkänningar, som dessa lokomotiv jämte tåg åstadkomme i bromaterialet, vore så pass stora, att lokomotiv med större hjultryck och totalvikt än de här nämnda icke borde framföras å bron i fråga.

Revisorerna hade ytterligare inhämtat, att trafiken öfver bron likasom å hela banan Långsele—Boden visserligen vore relativt ringa, men att med hänsyn till banans byggnadssätt — starka lutningar och skarpa kurvor — det dock vore högeligen önskvärdt, att tyngre lokomotiv än de nuvarande kunde komma till användning, särskildt för godstågens framdragande. Den jämförelsevis ringa dragkraften hos de banan nu trafikerande godstågslokomotiven föranledde nämligen *dels* insättning af många extratåg, *dels ock* användning i stor utsträckning af två lokomotiv för tågs framförande. Så hade förstärkningslokomotiv under tiden 1 januari—30 september 1905 användts 741 gånger, motsvarande ungefär 990 gånger om året. Därest lokomotiv med större dragkraft skulle komma till användning, skulle dylika lokomotivkopplingar äfvensom extra tåg, åtminstone med trafikens nuvarande omfattning, högst sällan behöfva ifrågakomma, hvarigenom driftkostnaden skulle kunna högst väsentligt nedbringas. Af genom järnvägsstyrelsens försorg verkställd utredning hade framgått, att, därest 8-kopplade gods-

tågslokomotiv hade användts år 1905 å linjen Långsele—Boden, behof af förstärkningslokomotiv icke skulle hafva ifrågakommit, hvarigenom en besparing i driftkostnaden af omkring 130,000 kronor skulle hafva uppstått enbart å maskinafdelningens konto. De 8-kopplade lokomotiv af modell Litt. E med hjultryck af 6,25 ton och en totalvikt af 82,7 ton, som under de två senaste åren inköpts för statsbanorna i Norrland, finge icke framföras öfver förenämnda brobyggnad.

Då sålunda en mera bärkraftig järnvägsbro öfver Ångermanälven än den nuvarande syntes revisorerne vara af behofvet påkallad, ansåge sig revisorerne böra framhålla önskvärdheten däraf, att åtgärder snarast möjligt vidtoges i ändamål att de fordringar, som ställdes på ett utveckladt kommunikationsväsen, måtte varda med afseende å nämnda brobyggnad behörigen tillgodosedda.

I häröfver afgifvet utlåtande af den 18 januari 1908 har järnvägsstyrelsen meddelat, att styrelsen i underdånig skrifvelse den 11 december 1907 rörande behof af nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade banor omförmält, bland annat, den af revisorerne omskrifna brobyggnaden öfver Ångermanälven vid Forsmo samt hemställt, att frågan om denna brobyggnad måtte bringas under 1908 års Riksdags bepröfvande för beviljande af erforderligt extra anslag till påbörjande redan samma år af arbeten med uppförande af ny bro.

Järnvägsstyrelsens utlåtande.

Jämte erinran att innevarande års Riksdag till påbörjande af uppförande utaf en ny järnvägsbro öfver Ångermanälven vid Forsmo, hvars anläggning i sin helhet beräknats kosta 953,000 kronor, anvisat på extra stat för år 1909 400,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis af tillgängliga medel däraf under år 1908 utanordna 200,000 kronor, har utskottet velat hvad därjämte i detta ärende förekommit för Riksdagen

Utskottets yttrande.

omförmåla.

Medicinalstyrelsen.

§ 8.

(rev. ber. pag. 204; utl. pag. 665—670).

Revisorerna hafva meddelat, att de med anledning af de upprepade rymningar, som förekommit vid Stockholms hospital, hade besökt

Ang. vården af kriminaldårar vid rikets hospital.

denna anstalt, hvarvid revisorerne iakttagit, att de forna cellerna i allmänhet förvandlats till rum genom gluggarnas nedhuggning till fönster. Endast i de fyra så kallade stormcellerna hade bibehållits dylika gluggar, från hvilka dock gallren borttagits, en åtgärd hvarigenom rymning underlättats. Kriminaldårarna vårdades numera tillsammans med de öfriga sinnessjuka, hvilken anordning revisorerne icke ansåge betryggande eller i öfrigt lämplig.

För att omedelbart kunna bereda vård åt sådana personer, hvilka blifvit för begångna brott förklarade otillräkneliga, hade år 1906 öppnats en kriminalasyl i Växjö. De brottslingar, som under strafftiden blefve sinnessjuka, förvarades däremot i fängelserna, intill dess att plats på något hospital kunde beredas dem. Förvaringen af brottslingar å hospital vore emellertid förenad med stora svårigheter. Cellsystemet vore i det stora hela afskaffadt å sinnessvårdanstalterna, hvilka numera vore inrättade snarare som sjukhus än som fängelser, och desamma syntes ej förfoga öfver de säkerhetsanordningar, som vore erforderliga för vården af kriminaldårar. Det kunde alltså, enligt revisorerne mening, ifrågasättas, huruvida icke vid något eller några af rikets hospital åtgärder borde vidtagas i ändamål att där måtte kunna interneras sinnessjuka straffångar, så länge desamma vore farliga för den allmänna säkerheten.

Medicinalstyrelsens utlåtande.

Rörande denna fråga har medicinalstyrelsen i utlåtande den 15 sistlidne januari jämte åberopande af infordradt yttrande från direktionen för Stockholms hospital erinrat, hurusom vården af kriminalpatienter under senaste decenniet varit föremål för ganska mycken uppmärksamhet från myndigheters sida, samt vidare anfört följande. »Med anledning af Riksdagens framställning den 9 maj 1900, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida allmänna föreskrifter borde utfärdas om förvarande af sådana häktade och för brott tilltalade personer, hvilka på grund af sinnessjukdom förklarats otillräkneliga för begångna brott, afgaf medicinalstyrelsen, hvars yttrande infordrats, underdånigt förslag till uppförande af den sedermera tillkomna afdelningen för kriminalpatienter vid Växjö hospital. Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle denna afdelning emottaga dels för brott tilltalade, otillräkneliga förklarade sinnessjuka, dels sådana för brott tilltalade personer, hvilkas sinnesbeskaffenhet kräfde noggrannare observation, del slutligen sinnessjuka straffångar, hvilka uttjänat sina straff eller hvilka på grund af särskilda omständigheter under strafftiden ej utan svårare olägenhet kunde inom fängelserna vårdas. Nämnda kriminal-

afdelning är inrättad för 100 manliga sjuka. Emellertid gjordes vid utarbetandet af planen för densamma en beräkning angående behovet af platser åt manliga kriminalpatienter för riket i dess helhet, som resulterade i, att 200 sådana patienter behöfde vård å särskilda afdelningar. Blott hälften kunde således få plats å Växjö hospital. För det återstående 100-talet tänkte man sig, att en liknande afdelning kunde anordnas vid ett nytt hospital för öfre delen af landet. Vid planläggningen af denna anstalt, för hvilken platsen sedermera blef bestämd till Säter, syntes det emellertid betänkligt att, innan någon erfarenhet ännu vunnits angående Växjöafdelningen, fullfölja den ursprungliga planen, desto mer som i utlandet uppförda afdelningar för kriminalpatienter i allmänhet ej voro beräknade för ett så stort antal sjuka, som här af ekonomiska skäl hade skett. Sedan ifrågavarande afdelning vid Växjö hospital nu under 2 år varit i bruk, har det också visat sig vara förenadt med afsevärd risk att i en byggnad och på en sjukvårdsanstalt hopa allt för stort antal af dessa i många fall mycket farliga och svårskötliga patienter. Smärre starkt byggda afdelningar, beräknade för högst 30 sjuka och förlagda invid olika hospital, skulle säkerligen bättre fylla sitt ändamål. När därför under förra året kommitterade från Kopparbergs läns landsting hos medicinalstyrelsen gjorde förfrågan angående villkoren för tillstånd att för landstingets räkning få uppföra en upptagningsanstalt för 30 sinnessjuka från länet å Säters hospitals område, framhöll medicinalstyrelsen uti sitt svar den 7 sistlidne augusti, med hänvisning i öfrigt till de af Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagen förut i dylika fall meddelade bestämmelser och då större utrymme för så kallad fri behandling anslagits vid Säter än vid något förut byggdt hospital här i riket, att en paviljong för länets räkning, för att af medicinalstyrelsen kunna tillstyrkas, borde uppföras i form af en sluten, starkt byggd paviljong för 30 sjuka, innehållande celler och isoleringsrum, fördelade i 4 å 5 afdelningar. Enligt hvad medicinalstyrelsen har sig bekant, har landstinget numera beslutit, att i öfverensstämmelse med styrelsens förslag göra underdånig framställning om tillåtelse att uppföra en dylik paviljong å Säters hospitals område. Vinner denna framställning Eders Kungl. Maj:ts och Riksdagens bifall, beredes således därigenom möjlighet att å för ändamålet särskildt anordnad afdelning å detta hospital anbringa ytterligare 30 kriminalpatienter. Länets sjuka, som ej tillhöra denna kategori, skulle, som vanligt, inhysas på andra afdelningar af anstalten.

Att vårda kriminalpatienter tillsammans med hospitalens öfriga patienter medför emellertid i alla händelser stora svårigheter, särskildt

när det gäller sinnessjuka straffångar. Erfarenheten har nämligen visat, att de från fängelserna till hospitalen öfverförda patienterna ofta äro af en indiscinabel, opålitlig eller våldsam karaktär, och att deras närvaro å hospitalen för dessa utgör en tunga; de verka där såsom ett band på hospitalens utveckling. Å andra sidan kan straffånge, som drabbas af sinnessjukdom, ej inom fängelset erhålla lämplig vård; fängelsets resurser äro i detta afseende mycket små och dess utrustning synnerligen dålig, hvilket förhållande i alla händelser kan medföra stort men, eftersom väntetiden å hospitalsplats med den nuvarande platsbristen vanligen blifver ganska lång. Dessa olägenheter skulle kunna öfvervinnas genom uppförande vid de centrala fängelserna af särskilda sinnessjukafdelningar, ställda under ledning af psykiatriskt utbildade läkare. Genom sådana afdelningar blefve hospitalen befriade från individer, som ej lämpa sig för friare vård, och den inom fängelset insjuknade fången kunde där beredas fullgod vård. Ett uppslag i dylik riktning har fångvårdsstyrelsen uti skrifvelse den 12 juni 1900 meddelat medicinalstyrelsen för yttrande, och har medicinalstyrelsen uti skrivelser till fångvårdsstyrelsen den 17 oktober 1900 och den 20 september 1901 ställt sig gynnsam till förslaget och inbjudit fångvårdsstyrelsen till fortsatt samarbete för ett detaljeradt förslags utarbetande. Tillkomsten af Växjö hospitals kriminalafdelning synes emellertid hafva förorsakat uppskof med förslagets vidare bearbetning. Medicinalstyrelsen har sig också bekant, att psykiatriska föreningen under sistlidet år hos fångvårdsstyrelsen gjort framställning om åtgärders vidtagande från nämnda styrelses sida för inrättande af hospitalsafdelningar vid en eller flera af rikets större straffanstalter.

Med anledning särskildt af statsrevisorernes uttalande i fråga om otillräckliga säkerhetsåtgärder för kriminalpatienters vård å hospitalen vill medicinalstyrelsen i underdånighet erinra därom, att anmärkningar tidigare gjorts i motsatt riktning. Så framhöllo Riksdagens revisorer i sin den 30 november 1897 afgifna berättelse med anledning af besök å Kristinehamns hospital bland annat, att fönstren i isoleringsrummen vore så små, att dessa rum gjorde intryck att vara fängelseceller, hvadan fönstren syntes böra upphuggas och förstoras, så att de komme att införa mera ljus. En liknande erinran gjorde Riksdagens revisorer för år 1904, i det de uttalade önskvärdheten däraf, att vid samtliga hospitalen upphuggning af cellfönstren måtte vidtagas i så stor utsträckning, som lämpligen kunde ske. Cellernas förändring till rum med fönster i vanlig höjd har sedermera visserligen i stor utsträckning ägt rum vid rikets samtliga anstalter, men medicinalstyrelsen har dock städse haft sin

uppmärksamhet riktad på, att sådan förändring ej skulle ske i större utsträckning, än att för rymning benägna eller på annat sätt svårhandterliga sjuka kunde kvarhållas på hospitalen.

Revisorernes anmärkning från besöket på Stockholms hospital att gallren skulle borttagits från de så kallade stormcellerna och att rymning därigenom skulle möjliggöras, beror uppenbarligen på någon missuppfattning, såsom framgår af anstaltens öfverläkare professor Gadelius' i ämnet lämnade förklaring, hvilken återopats i direktionens för Stockholms hospital ofvan omnämnda yttrande. Hvarken i dessa celler eller några motsvarande på andra hospital hafva nämligen gallren afägsnats.»

Öfverläkarens vid Stockholms hospital, af hospitalsdirektionen återopade yttrande af den 8 sistlidna januari är, hvad förevarande ämne beträffar af följande lydelse.

Öfverläkarens
vid Stockholms
hospital
yttrande.

»Att kriminalpatienter vårdas tillsammans med andra sjuka har aldrig å Stockholms hospital lika litet som å andra hospital kunnat undvikas. Det vore emellertid för vissa fall synnerligen önskvärdt att å en *mindre, fastare och mot rymningsförsök tryggad afdelning* kunna isolera samhällsvådliga sjuka, framför allt sådana tillhörande kriminalpatienternas kategori.

Beträffande vissa till denna kategori hörande, nämligen sinnessjuka straffångar, till hvilka en från Stockholms hospital under senare tid ofta rymd person hörde, tillgodoses samhällets säkerhet bäst genom inrättandet af *smärre fängelsehospital* i samband med våra centralfängelser. Därigenom skall äfven en för straffängen ofta rätt uppenbar orättvisa, att icke få i strafftiden medräkna den tid han vårdats som sinnessjuk, undvikas.»

Utskottet, som delar revisorernes mening om vikten af att tillfyllestgörande åtgärder vidtagas för kriminaldårars afskiljande från öfriga patienter å rikets hospital och deras internerande på sådant sätt, att de icke blifva farliga för den allmänna säkerheten, får dock, då så väl fångvårdsstyrelsens som medicinalstyrelsens uppmärksamhet är fästad å förevarande angelägenhet och ett samarbete mellan dessa ämbetsverk för frågans lösning kan emotes, hemställa,

Utskottets
yttrande.

att revisorernes ofvannämnda framställning för närvarande icke må till någon Riksdagens åtgärd för-
anleda.

§ 9.

(rev. ber. pag. 204—207; utl. pag. 668—670).

Ang. kontrollen öfver
hospitals-
medlens för-
valtning.

Efter att hafva lämnat en redogörelse för de hufvudsakliga bestämmelserna i gällande instruktioner för tjänstemännen vid statens kur- och vårdanstalter för sinnessjuka den 30 december 1885 äfvensom för vissa i kungl. stadgan angående sinnessjuka den 14 juni 1901 gifna föreskrifter hade, enligt hvad revisorerne erinrat, 1906 års revisorer framhållit, att de kontrollföreskrifter, som där meddelats beträffande redovisningen af de till hospitalsvården hörande penningemedel m. m. icke syntes vara tillfyllestgörande och att en effektiv kontroll öfver syssломännens förvaltning icke alltid utöfvades. Revisorerne ansågo därför erforderligt, bland annat, att den genom hospitalsdirektionerna utöfvade kontrollen skärptes genom att mera ingående inventeringar anställdes särskildt genom tillsyn att kassajournalerna behörigen verifierades och öfverensstämde med afräkningarna. Därjämte uttalade revisorerne såsom sin mening, att vid de anstalter, där trädgårdsskötsel och jordbruk förekomme i så stor utsträckning att förråd af dessas alster förefunnes, äfven dessa förråd borde i räkenskaperna redovisas och på samma sätt som andra hospitalsförråd inventeras, äfvensom att redogörelserna för hospitalens proviantförråd borde åtföljas af såväl afskrift af den fastställda utspisningsstaten som ock en uträkning, visande, att till de utspisade portionerna åtgått de såsom utgifter upptagna proviantartiklarna. I detta sammanhang erinrade revisorerne jämväl om föregående års statsrevisorers uttalande i fråga därom, att vissa vid hospitalen befintliga förråd — proviant-, material- och bränsleförråden — borde undergå vederbörlig inventering och däröfver upprättadt instrument bifogas räkenskaperna.

Medicinalstyrelsen har enligt hvad revisorerne vidare meddelat, genom cirkulär till samtliga hospitalsdirektioner i riket den 6 november 1907 utfärdat följande föreskrifter angående skärpt kontroll vid den ekonomiska förvaltningen:

Cirkulär

*till samtliga hospitalsdirektioner i riket angående skärpt kontroll
vid den ekonomiska förvaltningen.*

Stockholm den 6 november 1907.

Af förekommen anledning och till fullständigande af föregående föreskrifter angående hospitalens ekonomiska förvaltning har medicinalstyrelsen aktat nödigt att fastställa följande föreskrifter:

A. angående rekvisitioner och varors betalning.

Då förnödenheter, hvilka icke äro att hänföra till proviant, skola från leverantör rekvireras, skall rekvisitionen affattas på blankett i hufvudsaklig öfverensstämmelse med bifogade formulär. Kan öfverläkarens godkännande af rekvisitionen icke erhållas före dess afsändande till leverantören, bör den på hospitalskontoret kvarblifvande dubbletten af rekvisitionen snarast möjligt för honom uppvisas för att förses med hans påskrift om eventuellt godkännande. Den person tillhörande anstalten, hvilken mottagit varan, skall bestyrka detta genom påskrift å den å hospitalskontoret kvarblifvande dubbletten. Rekvisitionen skall såsom verifikation till anstalten åtfölja räkningen och jämföras med den å kontoret kvarvarande rekvisitionsdubletten, innan räkningen af öfverläkaren atteras.

B. angående verifikationer.

Uti medicinalstyrelsens cirkulär den 15 oktober 1880 föreskrifves, att kassain- och kassautbetalningsjournalerna böra åtföljas af *fullständiga* inkomst- och utgiftsverifikationer, de senare i stadgad ordning med påskrift om godkännandet försedda. Denna bestämmelse förutsätter bland annat,

att hvarje inbetalning, utom patientafgifter, som verificeras på annat sätt, skall åtföljas af reversal å det inbetalade beloppet,

att hvarje räkning skall, i den mån sådant låter sig göra, vara försedd med öfverläkarens påskrift om godkännande, *innan* den, i enlighet med direktions beslut angående ordningen för räkningars betalning, likvideras.

Dessa föreskrifter skola fördenskull hädanefter iakttagas och blanketter till förenämnda reversal på hospitalskontoren tillhandahållas.

C. angående inventering af hospitalens förråd.

De nu gällande bestämmelser angående inventering af anstaltarnas förråd (jfr instruktion för sysslomannen den 30 december 1885 § 5, medicinalstyrelsens cirkulär den 27 november 1891 och 17 januari 1906) skola i tillämpliga delar hädanefter gälla äfven beträffande materialförråden samt, där trädgård och jordbruk förekomma, i den mån sådant är möjligt, jämväl för förråden af trädgårds- och jordbruksprodukter.

D. angående redovisning för proviantförrådet.

Till denna redovisning skall för hvarje års 1:sta kvartal fogas ett exemplar af gällande spisordning med angifvande af möjligen tillkomna förändringar.

Kungl. medicinalstyrelsen.

Härefter hafva 1907 års revisorer anført, att hvad de i detta cirkulär föreskrifne inventeringar vidkomme, det vore anmärkningsvärdt, att ingen föreskrift lämnats angående inventering af proviantförråden. Enligt revisorernes mening borde dylik inventering alltid kunna äga rum, därest proviantförrådet ordnades med hänsyn härtill.

Föreskriften, att inventering af trädgårds- och jordbruksprodukter skulle äga rum »i den mån sådant är möjligt» syntes revisorerne alltför mycket ägnad att leda till en inskränkning af sistnämnda inventerings omfattning. Revisorerne ansåge sig äfven böra framhålla, att det sätt, hvarpå hospitalens »trädgård och jordbruk» nu redovisades, icke möjliggjorde en noggrann och effektiv kontroll. Att en verklig kontroll i detta hänseende infördes, vore så mycket angelägnare, som inkomsterna för dessa anstalters trädgårdsrörelse och jordbruk uppgått till betydande belopp, exempelvis för år 1905 till 100,959: 19 kronor. Utgifterna i dessa hänseenden hade under samma år utgjort 92,757: 75 kronor. Den sålunda uppkomna nettobehållningen, kronor 8,201: 44, kunde betraktas såsom relativt obetydlig med hänsyn ej mindre till det stora värde dessa jordbruk och trädgårdar representerade än äfven till de gynnsamma förhållanden — såsom delvis kostnadsfri arbetskraft m. m. — hvarunder nämnda jordbruk och trädgårdsskötsel bedrefves. För denna gren af hospitalens ekonomiska förvaltning läm-

nades ingen särskild redovisning, utan inkomsterna uppdebiterades antingen i kassajournalen på ett sätt, som i de flesta fall omöjliggjorde en verklig revision, eller ock, därest produkterna användes för anstaltens eget behof, i redovisningen för proviantförrådet. Revisorerna hölle före, att för den vid hospitalen bedrifna jordbruks- och trädgårdsrörelsen borde afgifvas särskilda redovisningar, så uppställda och verifierade, att vid en revision kunde ådagaläggas, *dels* hvad detta jordbruk och denna rörelse faktiskt inbringade i form af spannmål, ladugårdsprodukter, trädgårdsalster m. m. *dels ock* utgifterna härför — oberäknadt patienternas dagsverken.

Beträffande redovisningen för proviantförrådet hade medicinalstyrelsen i ofvan återopade cirkulär utfärdat föreskrift därom, att till denna redovisning skulle för hvarje års första kvartal fogas ett exemplar af gällande spisordning. Däremot hade icke föreskrifvits, att sådan uträkning angående de utspisade portionerna, som funnes omförmald i 1906 års revisorers berättelse, skulle åtfölja sistnämnda redovisning.

En dylik uträkning, som vore nödvändig för en effektiv granskning af redovisningen i fråga, kunde blott med de största svårigheter verkställas af den kontrollerande revisorn, hvaremot sådan uträkning lättare kunde åvägbringas af redogöraren. En effektiv kontroll rörande äfven denna gren af hospitalens ekonomiska förvaltning syntes vara så mycket mera nödvändig som utspisningskostnaderna vid rikets hospital uppginge till betydande belopp — för år 1906 till 1,299,924 kronor 85 öre.

De i medicinalstyrelsens förenämnda cirkulär meddelade bestämmelser syntes i öfrigt vara väl ägnade att befordra afsedt ändamål — *under förutsättning likväl att de verkligen efterlefdes vid de olika hospitalen.* Öfvervakandet häraf förefölle emellertid otillräckligt.

Till slut ville revisorerna framhålla, att de *regelbundet, på förut bestämda tider* återkommande kassainventeringarna icke visat sig utgöra en fullt betryggande kontroll. Sålunda hade, enligt hvad 1906 års revisorer meddelat, vid Stockholms hospital upptäckts en till mer än 40,000 kronor uppgående kassabalans; och hade det nu visat sig, att under år 1907 äfven vid Göteborgs hospital förekommit kassabalans, denna uppgående till omkring 50,000 kronor.

De intyg, som rörande förenämnda inventeringar skulle afgifvas af vederbörande ledamot af hospitalsdirektionen, innehölle dessutom uppgift endast om den vid granskningsfältet befintliga kontanta behållningen men ej huruvida kassaverifikationerna efter granskning befunnits öfverensstämmande med de olika kassaposterna.

Med anledning af hvad revisorerne sålunda yttrat har medicinalstyrelsen, i utlåtande den 15 sistlidne januari anfört följande.

*Medicinal-
styrelsens
utlåtande.*

»Hvad först beträffar en anmärkning, att ingen ny föreskrift lämnats angående inventering af hospitalens proviantförråd, så har medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 17 januari 1906 med anledning af en liknande anmärkning framhållit, att proviantartiklar till hospitalen levereras till största delen endast i mån af åtgång och delvis från förråd, som leverantörerna för sin räkning få nedsätta i hospitalens förvaringsrum, hvarför relativt små förråd af staten tillhörande råvaror finnas inneliggande. Vid ett inför medicinalstyrelsen sistlidna höst hållet möte af öfverläkarna och vissa sysslomän vid hospitalen gjorde medicinalstyrelsen sig ytterligare underrättad om denna angelägenhet och erhöll den upplysningen, att så fortfarande är förhållandet, hvadan medicinalstyrelsen icke ansåg nödigt utfärda bestämmelse om nu omhandlade inventering.

Revisorerne hafva vidare funnit det anmärkningsvärdt, att föreskrift icke gifvits, att till redovisningen angående proviantförrådet skall fogas en uträkning, som visar, att till de utspisade portionerna åtgått de såsom utgifter upptagna proviantartiklar. Med anledning häraf får medicinalstyrelsen i underdånighet anföra, att en sådan uträkning knappast kan anses tillhöra bokföringen, samt att räkenskapernas revisor lika lätt som redogöraren kan med tillhjälp af gällande utspisningsstat och leveranspris verkställa en sådan uträkning. Härigenom vunnes för öfrigt ytterligare kontroll på sysslomännen, som ju kunde tänkas utföra en felaktig räkning för att dölja underslef. Önskar vederbörande revisor en på hospitalen utförd dylik beräkning, så har han endast att därom framställa begäran, i hvilket fall vederbörande sysslomän icke lära underlåta ställa en af dem utförd uträkning till disposition.

Angående inventering af trädgårds- och jordbruksförrådet så finna revisorerne medicinalstyrelsens föreskrift, att sådan inventering skall ske endast i den mån det är möjligt, för otillräcklig. Skälet till inskränkingen är emellertid, att en del af de till dessa förråd hörande produkter såsom rotfrukter och dylikt på vissa orter plägar förvaras uti i jorden upprädda gångar, täckta med halm och jord, så kallade »stibbor», hvilka sedan öppnas endast i mån af åtgång. Inventering af dessa förvaringsrum läser ej kunna ske, utan att betäckningen till stor skada för produkterna borttages. Med hänsyn härtill ansåg medicinalstyrelsen nödigt föreskrifva, att inventering skall ske i den mån sådan är möjlig. Beträffande redovisning för inkomsten af trädgård och jordbruk torde för öfrigt den i medicinalstyrelsens cirkulär den 6 november 1907 upp-

tagna bestämmelsen om reversal för hvarje inbetalning vara ägnad att öka kontrollen.

Hvad slutligen angår revisorernes anmärkning att öfvervakandet öfver de gifna bestämmelsernas efterlefnad förefaller otillräcklig och att kassainventeringar å förut bestämda tider icke utgöra en fullt betryggande kassakontroll, får medicinalstyrelsen i underdånighet erinra, att medicinalstyrelsen i underdånig skrifvelse den 17 maj sistlidet är gjort framställning om bemyndigande att anställa särskild kontrollant för hospitalens ekonomiska förvaltning. Godkännes förslaget om en sådan tjänsteman, vill medicinalstyrelsen med hans tillhjälp söka få till stånd bland annat en mera likformig och tillfredsställande redovisning för den del af hospitalsförvaltningen, som rör anstalternas trädgård och jordbruk och som hittills ofta lämnat rum för erinringar i den ena eller andra riktningen.»

Med bifall till Kungl. Maj:ts af utskottet förordade förslag har innevarande Riksdag till arfvode för en kontrollant af hospitalens ekonomiska förvaltning på extra stat för år 1909 beviljat ett anslag af 5,800 kronor. Beträffande detta anslag anförde utskottet i punkt 28 i utlåtandet angående riksstatens sjätte hufvudtitel, bland annat, att en effektivare kontroll af hospitalens ekonomiska förvaltning än den som för närvarande kunde åstadkommas syntes utskottet vara i hög grad af behovet påkallad. En dylik kontroll borde, enligt utskottets förmenande, på lämpligaste sätt kunna vinnas genom anställande af en utom hospitalen stående tjänsteman med hufvudsaklig uppgift att, under ofta återkommande, för hospitalsförvaltningarna icke i förväg kända besök, vid de särskilda hospitalen anställa inventeringar och i öfrigt vidtaga åtgärder till utrönande, huruvida de för hospitalens förvaltning gällande föreskrifter vid anstalterna behörigen efterlefdes.

*Utskottets
yttrande.*

Om hvad sålunda förekommit har utskottet ansett sig, i sammanhang med redogörelsen för revisorernes ifrågakvarande framställning, böra

erinra.

Trollhätte kanal- och vattenverk.

§ 10.

(Rev. ber. pag. 219; utl. pag. 675—678.)

I den af 1905 års Riksdag fastställda aflöningsstat för styrelsen och tjänstemännen vid Trollhätte kanal- och vattenverk är, enligt hvad

Ang. beräkningen af verkställande direktörens tantième.

revisorerna, erinrat, bland annat, föreskrifvet, att såsom pensionsavgift skall å det för verkställande direktören bestämda arfvodet afdragas och till statsverket ingå ett belopp af 360 kronor samt att, intill dess ny allmän författning angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension träd i kraft, skola å de bestämda löneförmånerna för en hvar af kanal- och vattenverkets tjänstemän afdragas och till statsverket ingå vissa angifna belopp. Enligt hvad revisorerna vid granskning af kanal- och vattenverkets räkenskaper för år 1906 funnit, hade emellertid dessa pensionsavgifter icke för räkenskapsåret inlevererats till statskontoret utan upptagits såsom verkets inkomster, i följd hvaraf verkställande direktören, som enligt förenämnda aflöningsstat ägde uppbära viss tantième å nettobehållningen af kanalverkets rörelse, tillgodoförts sådan tantième jämväl å pensionsavgifterna.

Beträffande dessa pensionsavgifter hade det vidare ådragit sig revisorernes uppmärksamhet, att desamma, enligt hvad räkenskaperna utvisade, afdragits kvartalsvis å vederbörande funktionärers aflönningar och icke månadsvis vid dessa aflöningsars utbetalande.

Såsom inkomst, därå verkställande direktören tillgodoförts tantième hade under året upptagits ett belopp af tillsammans 10,899 kronor 27 öre, utgörande restituerade bevillningsbelopp, kommunalutskylder, landstingsmedel, tingshusmedel och pastorialer, hvilket belopp, för så vidt revisorerna funnit, på sin tid erlagts af Nya Trollhätte kanalbolag och utan tvifvel icke kunde anses såsom en inkomst af kanalverkets rörelse.

I ett den 8 januari 1908 afgifvet utlåtande har styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk i anledning häraf anfört följande.

Styrelsens för
Trollhätte
kanal- och
vattenverk
utlåtande.

»Vid uppgörande af kanalverkets bokslut har styrelsen dels låtit sig angeläget vara att bringa detsamma i så nära öfverensstämmelse som möjligt med de principer, som härutinnan tillämpas vid privata affärsföretag, dels tagit till ledning den utgifts- och inkomststat, som uppgjorts af de för afgifvande af förslag till förvaltningens ordnande tillsatta kommitterade, och som, åberopad i det Kungl. Maj:ts proposition n:o 90 till 1905 års Riksdag vidlagda statsrådsprotokollet den 10 mars 1905, jämväl finnes intagen i statsutskottets utlåtande n:o 85 vid 1905 års Riksdag sid. 21 och följande. I denna utgifts- och inkomststat upptages bland inkomsterna under rubriken »pensionsavgifter» ett belopp af 400 kronor, motsvarande pensionsavgift för öfverdirektören (numera verkställande direktören) och för kassören, under det att kommitterade icke upptagit andra pensionsavgifter af det angifna skäl, att det vore

oafgjordt, hvilka af tjänstemännen komme att ingå på den nya lönestaten. I ofvanberörda utgifts- och inkomststat är vidare verkställande direktörens tantiem förslagsvis beräknad till 3,740 kronor, och har för beräkningen legat till grund en nettobehållning, hvori jämväl pensionsavgifterna inberäknats. Emot denna uppställning framkom ingen anmärkning vid frågans behandling i regeringen eller i Riksdagen, hvarför styrelsen icke haft någon anledning verkställa därifrån afvikande bokslut. Visserligen föreskrifves — såsom Riksdagens revisorer påpekat — i den af Eders Kungl. Maj:t och Riksdagen fastställda aflöningsstat för verket, att pensionsavgifterna skola å löneförmånerna afdragas och till »statsverket» ingå, men då ifrågavarande aflöningsstat i motsvarande delar är fullständigt likalydande med ofvanberörda kommitterades förslag, och dessa, som förut visats, tydligen upptagit pensionsavgiften bland verkets inkomster, har styrelsen funnit sig böra tolka aflöningsstatens bestämmelser så, att med »statsverket» i detta fall afsåges den del af statskassan, som styrelsen närmast är satt att förvalta. Styrelsen har i öfverensstämmelse härmed äfven tänkt sig, att motsvarande pensioner skola bokföras bland verkets utgifter, och detta så mycket hellre, som i utgiftsstaten finnes upptagen en särskild rubrik med benämningen »pensionsstat», under hvilken föras icke allenast de pensioner, till hvilkas utbetalande staten förbundit sig genom det med Nya Trollhätte Kanalbolag den 31 maj 1904 afslutade köpekontraktet, utan äfven de pensioner, som styrelsen efter statens öfvertagande af kanalverket beviljat förmän, vakter m. fl. Skola pensionsavgifterna afdragas vid tantiemberäkningen borde rättvisligen sådant äfven ske med pensionerna, så snart de utbetalades af verkets medel.

Annorlunda blir gifvetvis förhållandet om och när den nya lagen angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension, gifven den 11 oktober 1907, kommer att tillämpas, enär pensionsavgifterna enligt densamma skola ingå till en allmän pensionsfond. För att erhålla fullständig klarhet om den nya lagens tillämpning på tjänsterna vid verket, har styrelsen emellertid denna dag till Eders Kungl. Maj:t ingifvit särskild underdånig skrifvelse.

Det anförda torde, enligt styrelsens mening gifva tillräckliga skäl för att i verkets bokslut pensionsavgifterna förts bland inkomsterna, trots det att verkställande direktören därigenom fått uppbära tantiem å berörda avgifter till ett belopp af 14 kronor 90 öre.

Riksdagens revisorer hafva vidare anmärkt, att pensionsavgifterna afdragits kvartalsvis och icke månadsvis. Detta har skett till förenkling

af bokföringen, och för att icke behöfva göra afdrag till jämförelsevis små belopp med ojämna tal. Någon olägenhet för verket har därigenom hittills icke uppstått. Styrelsen har emellertid gifvit order, att pensionsafgifterna från och med 1908 skola månadsvis afdragas.

I afseende på den framställda anmärkningen, att kronor 10,899:27, utgörande restituerade skattemedel, hvilka på sin tid erlagts af Nya Trollhätte Kanalbolag, icke kunna anses såsom en inkomst af verkets rörelse och sålunda icke bort ingå i den nettobehållning, å hvilken tantiem åt verkställande direktören skall beräknas, får styrelsen meddela, att den icke ansett sig böra utföra någon sträng bokstaflig granskning af hvad under uttrycket »kanalverkets rörelse» kan rymmas eller icke, utan funnit det enklast och klarast att beräkna nettobehållningen såsom en skillnad mellan kanalverkets faktiska inkomster och utgifter under året; endast med den själfklara inskränkningen att mera betydande värdeökningar till följd af behållning i materialier och inventarier samt af byggnader icke hänförts till utgifter för årets rörelse. Den ifrågasvarande skatterestitutionen är en gifven följd af det med Nya Trollhätte Kanalbolag upprättade köpekontraktet, liksom å andra sidan skyldigheten att utbetala vissa pensionsbelopp samt att ansvara för åtskilliga ersättningar och onera och andra bolagets åtaganden. Minskas de härigenom uppkommande utgifterna, genom dödsfall bland pensionstagarne eller af andra orsaker, inverkar detta jämväl till höjning af verkställande direktörens tantiem, men då en sådan höjning väl rimligtvis icke kan bortreduceras, borde med nödvändighet följa, att andra mer eller mindre oförutsedda tillfälliga inkomster skola ingå i den nettobehållning, hvarå tantiem beräknas. I detta afseende må särskildt påpekas, att i perpetuellt arrende till kronan för förtänta egendommar och Lilla Edets sluss samt i jordersättning till det under styrelsens egen förvaltning ställda hemmanet Stallbacka måst under 1906 erläggas sammanlagdt kronor 3,461, ehuru väl denna för kanalbolaget gällande utgift aldrig förutsetts i statsförslagen, utan ansetts böra försvinna, sedan staten själf blifvit ägare till kanalverket. Denna opåräknade utgift, som verkar till minskning af tantiemen, är påtagligen i liknande art med den opåräknade inkomsten af restituerade skattemedel, hvilken har en motsatt verkan.

Skall för öfrigt en noggrann tydning af begreppet »kanalverkets rörelse» för hvarje fall verkställas, så kunna ur boksluten framdragas åtskilliga afsevärda utgiftsposter, som strängt taget icke äro hänförliga under detta begrepp. Såsom exempel må följande nämnas. Till styrelsens ledamöter (utom verkställande direktören) och protokollsföraren ut-

betalas årligen af kanalverkets medel sammanlagdt 6,600 kronor, och till kamreraren och kassören utgingo år 1906 kontant kronor 7,200. I betraktande af det betydande arbete, som motsvarande personer hafva för handläggning af vattenverkets och andra inför styrelsen kommande ärenden, borde rätteligen endast en del af nyssnämnda belopp föras under utgifterna för »kanalverkets rörelse». Liknande är förhållandet äfven med andra aflöningar. En annan grupp utgifter, som med stort fog kunde föras på annat sätt än bland de årliga utgifterna, är den som återfinnes under rubriken »förbättringsarbeten vid kanalen». Under år 1905 må särskildt påpekas en post på kronor 4,261:08 för anordnande af »lux»-belysning vid Ströms kanalstation; under år 1905 och 1906 omkring 3,000 kronor för *ny* fyr i Göta älf och år 1906 kronor 3,635:67 för själfregistrerande peglar vid Vänern och Trollhättan, hvilka enare i hufvudsak tillkommit i ändamål att underlätta studiet af kraftuttagningsproblemet. Om kostnaden för dessa *ny*byggnader fått öka verkets jämförelsevis låga bokförda värde, torde ingen hafva med skäl kunnat anmärka något däremot. Vidare må erinras, att bland vanliga årets utgifter under åren 1905 och 1906 förts *dels* kronor 29,913:19, som utgifvits för ombyggnad samt anordning af nya lokaler och af fullständig värmeledning i den så kallade förvaltningsbyggnaden, *dels* år 1905 kronor 6,034: 67, utgörande ersättning åt arrendatorn af hemmanen Stora och Lilla Hoijum samt Stafvered för förbättringsarbeten, verkställda under en arrendetid, som tog sin början den 1 oktober 1898 och på grund af särskild öfverenskommelse slutade den 1 oktober 1905. Af det förstnämnda beloppet kan en afsevärd del betraktas som en värdeökning och den tillfälliga ersättningen åt arrendatorn torde säkerligen kunnat undantagas från årets utgifter för »kanalverkets rörelse» och är i mångt och mycket af samma natur, som den ofvan berörda tillfälliga inkomsten af restituerade skattemedel samt det perpetuella arrendet till kronan, i det den uppkommit till följd af förhållanden, som voro rådande före statsverkets öfvertagande af kanalverket. Till sist vill styrelsen anmärka, att de kronor 3,136: 06, som år 1906 utgifvits för undersökningar för kanalens ombyggnad på grund af Eders Kungl. Maj:ts nådiga remiss den 26 januari 1906, strängt taget icke kunna anses vara betingade af kanalverkets rörelse.

Flera exempel kunna framdragas, men styrelsen anser sig med de redan anförda hafva gifvit skäl för sin åsikt, att en noggrann undersökning icke allenast af inkomsternas, utan äfven af utgifternas beskaffenhet sannolikt skulle visa, att de till verkställande direktören ut-

betalade tantiembeloppen snarare varit för lågt än för högt beräknade. Vid sådant förhållande och då den hittills tillämpade metoden för netto-behållningens och tantiemens beräkning synes styrelsen besitta för-månen af större öfverskådlighet och enkelhet, tillåter sig styrelsen för-orda, att någon ändring härutinnan icke måtte föreskrivas.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom af ofvan anförda utlåtande framgår, anser styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, att någon ändring icke bör göras i det af revisorerne anmärkta bokföringssättet i hvad det inverkar på beräkningen af de till verkställande direktören utgående tantiembeloppen. Därest styrelsens räkenskaper fortfarande komma att uppställas i enlighet med styrelsens omförmälda uppfattning men denna uppfattning icke skulle vara med gällande föreskrifter öfverensstämmande, lärar utan tvifvel vederbörande revisor inom kammarrätten komma att framställa de anmärkningar, hvartill förhållandena må befinnas föranleda; och har utskottet med afseende härå endast velat hvad i detta ärende före-kommit för Riksdagen

omförmåla.

Stämpeluppbörden.

§ 11.

(Rev. ber. pag. 246—248; utl. pag. 679.)

*Ang. tillämp-
ningen af
gällande be-
stämmelser
för begräns-
ning af pro-
vision vid
stämpelför-
säljning.*

Under ofvanstående rubrik hafva revisorerne i förevarande be-rättelse anført följande.

»Enligt 51 § i gällande förordning angående stämpelafgiften den 2 juni 1899 äger stämpelförsäljningsman såsom ersättning för besvär och kostnader räkna sig till godo i Stockholm och länsresidensstäderna tre procent samt i öfriga städer och å landet fyra procent af det belopp, för hvilket stämplars försålt, till och med en årlig försäljningssumma af 20,000 kronor. För öfverskjutande belopp till och med 200,000 kronor må provisionen beräknas efter två procent och för belopp ut-öfver 200,000 kronor efter $\frac{1}{10}$ procent.

I sin till 1902 års Riksdag afgifna ämbetsberättelse fäste justitie-ombudsmannen uppmärksamheten på vissa förhållanden, hvilka inverkade förryckande på den i anförda § stadgade begränsning af provisionen vid försäljning af stämplars. Dels kunde nämligen hinder för eller in-

skränkning i den föreskrifna reduktionen af denna provision inträda, när en med stämpelförsäljning förenad tjänst under samma år utöfvades af flera personer och dels kunde samma verkan uppkomma genom sådana öfverenskommelser och åtgöranden i fråga om stämpelförsäljningen, för hvilka justitieombudsmannen i berättelsen närmare redogjort. Exempelvis visade justitieombudsmannen, hurusom staten på ett vikariat kunde sägas hafva förlorat 1,684 kronor. Justitieombudsmannen fäste Riksdagens uppmärksamhet på angelägenheten däraf, att dessa missförhållanden i fråga om beräkning af stämpelprovisionen blefve så vidt ske kunde, undanröjda.

Med anledning af denna framställning uttalade Riksdagen i skrifvelse den 2 maj 1902 (n:o 57), att det visserligen icke kunde anses tillfredsställande eller med statens intresse förenligt, att den omständigheten, att en tjänst, hvarmed stämpelförsäljning vore förenad, under samma år utöfvades af flera personer, skulle kunna medföra, att statens utgift för stämpelförsäljningen blefve större, än om tjänsten under hela året föreståtts af endast en person, och hvad anginge det af justitieombudsmannen anmärkta förhållande, att mellan personer, som under olika delar af året förvaltats samma ämbete eller tjänst — eller, hvilket äfven förekomme, mellan innehafvare af likartade, med stämpelförsäljning förenade tjänster — träffats öfverenskommelse i syfte att genom en konstlad fördelning af stämpelförsäljningen undgå eller minska reduktionen af stämpelprovisionen, vore det enligt Riksdagens mening otvifvelaktigt, att dylika öfverenskommelser, äfven om de icke kunde anses och straffas som tjänstefel, likväl icke ägde något som helst stöd i förordningen och kunde vara af sådan beskaffenhet, att det väl kunde sägas, att de föllo utom de legitima transaktionernas område. Riksdagen fann alltså, att de af justitieombudsmannen anmärkta missförhållandena vore värda att uppmärksammas och uttalade den mening, att åtgärder till deras förekommande borde ju förr desto hellre vidtagas. Denna fråga vore emellertid af grannlaga natur och svårigheter kunde nog uppstå, på hvilket sätt man än sökte lösa densamma. Riksdagen anhöll emellertid, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, hvilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas till förekommande af de utaf justitieombudsmannen omförmälda missförhållanden med afseende å beräkningen af stämpelprovisionen samt till näst därpå följande Riksdag inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Detta ärende, i hvilket statskontoret efter inhämtade yttranden från rikets hofrätter afgifvit utlåtande, är ännu på Kungl. Maj:ts pröfning beroende.

Vid granskning af redovisningen öfver stämpeluppbörden för revisionsåret hafva revisorerne iakttagit, att sådana missförhållanden i fråga om den med stämpelförsäljningen förenade provisionen som de af justitieombudsmannen anmärkta äfven under detta år ägt rum.

Sålunda uppgick exempelvis försäljningssumman för de vid Stockholms stads rådhuskansli år 1906 försålda stämplat till 1,625,881 kronor 25 öre, hvarför stämpelprovisionen, om endast *en* tjänstförrättande registrator ombesörjt försäljningen, skulle hafva uppgått till 5,625 kronor 88 öre. Nu sålde emellertid den ordinarie registratorn stämplat för ett belopp af 1,221,981 kronor 25 öre och två tillförordnade registratorer för resp. 251,400 kronor och 152,500 kronor. Försäljningsprovisionen sprang härigenom upp till 12,723 kronor och 38 öre, hvarigenom staten tillskyndades en ökad utgift af 7,097 kronor 50 öre.

Genom ett liknande förfaringssätt vid Stockholms stads förmyndarekammare, där dock endast två personer omhänderhade stämpelförsäljningen, fick staten under år 1906 vidkännas en ökad utgift af 1,470 kronor 84 öre.

Revisorerne hafva gjort sig förvissade om, att förenämnda tillvägagående fortfarande och i ännu större omfattning förekommer hos omförmälda myndigheter. Sålunda hafva, enligt hvad revisorerne inhämtat, från innevarande års början intill den 24 oktober ej mindre än fem personer, den ordinarie registratorn och fyra tillförordnade tjänstemän, omhänderhaft stämpelpappersförsäljningen vid Stockholms stads rådhuskansli med den följd, att stämpelprovisionen för den då gångna delen af året sprungit upp till 20,035 kronor 30 öre. Om endast *en* tjänstförrättande registrator haft försäljningen om hand, skulle provisionen hafva begränsats till 5,388 kronor 10 öre. Under samma tid hafva i Stockholms stads förmyndarekammare stärbhusnotarien och två tillförordnade tjänstemän ombesörjt stämpelförsäljningen med en provision af tillsammans 10,034 kronor 21 öre. Till *en* försäljare skulle denna provision hafva belöpt sig till allenast 4,499 kronor 21 öre. Det sätt, hvarpå stämpelförsäljningen inom dessa båda kommunala verk bedrifvits, har alltså under omförmälda tid af knappt tio månader ådragit statsverket en utgift af 20,182 kronor 20 öre utöfver hvad som skolat utgå därest endast en person på hvarterda stället tagit befattning med försäljningen.

Då statsverket sålunda fått vidkännas afsevärdt större kostnader för stämpelförsäljningen än hvad som kan anses öfverensstämmande med syftet med nu gällande stadganden om begränsning af den till stämpelförsäljningsman utgående provisionen för försålda stämplat, och då det är af vikt, att åtgärder i den riktning, som redan 1902 års Riks-

dag angaf, varda ofördröjligen vidtagna till undanrödjande af ifrågasvarande missförhållanden, hafva revisorne ansett sig böra härå fästa uppmärksamheten.

I sammanhang härmed hafva revisorerne velat erinra, att ett förryckande af den stadgade begränsningen i provisionen vid stämpelpappersförsäljningen äfven kan föranledas däraf, att alltför många stämpelförsäljare anställas inom samma ort: och hafva revisorerne med afseende härå velat fästa uppmärksamheten på att stämpelförsäljarnes antal inom Göteborgs stad år 1906 uppgick till 15.»

Statskontorets i anledning häraf den 16 januari innevarande år afgifna utlåtande är af följande lydelse. *Statskontorets utlåtande.*

»I anledning af revisorerne erinran beträffande det stora antalet stämpelförsäljningsmän inom Göteborgs stad år 1906 anser sig statskontoret böra framhålla, att de allra flesta af dessa »försäljningsmän» synas hafva varit ämbets- och tjänstemän, hvilka begagnat sig af den i 35 § stämpelförordningen dem medgifna rätt att mot ställd säkerhet hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande direkt uttaga de vid deras tjänstutöfning erforderliga stämplor, och att således hela det i revisionsberättelsen omförmälda antal icke varit af Kungl. Maj:ts befallningshafvande såsom stämpelförsäljare inom Göteborgs stad anställda.»

Såsom revisorerne erinrat, anhöll Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 2 maj 1902, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, hvilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas till förekommande af de utaf Riksdagens justitieombudsman omförmälda missförhållanden med afseende å beräkningen af stämpelprovisionen samt till därpåföljande Riksdag inkomma med det förslag, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Detta ärende, i hvilket, sedan rikets hofrätter däröfver blifvit hörda, statskontoret den 3 februari 1903 afgifvit utlåtande, är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende, och lärer, enligt hvad utskottet inhämtat, proposition till innevarande Riksdag om ändrade bestämmelser i förordningen angående stämpelafgifterna i ofvan angifvet syfte vara att emotse.

Hvad i detta ärende förekommit, har utskottet emellertid ansett sig böra för Riksdagen

omförmäla.

Utskottets yttrande.

Öfverintendentsämbetet.

§ 12.

(Rev. ber. pag. 258 och 259; utl. pag. 680—683.)

*Ang. de åt
Stockholms
stads och
läns kurhus
upplåtna
tomterna vid
Handverkargatan i
Stockholm.*

I sin år 1901 afgifna berättelse anförde statsrevisorerna, i fråga om de i kvarteret Bryggaren vid Handverkaregatan å Kungsholmen här i staden belägna, till begagnande för den gemensamma kurhusinrättningen för Stockholms stad och län, upplåtna tomter, i areal innehållande 112,410 kvadratfot eller 9,908,9 kvadratmeter, att då otvifvelaktigt vore, att äganderätten till dessa välbelägna tomter icke blifvit kronan afhämd och då vidare kurhusinrättningens behof af utrymme kunde tillgodoses genom dess förläggande till annan mindre dyrbar, men för dess ändamål lämpligare plats, hade det synts revisorerna kunna ifrågasättas, huruvida icke kronans intresse borde tillgodoses genom att dispositionen af ifrågavarande tomter af kronan återtoges, utan att de rättigheter, som möjligen kunde hafva blifvit Stockholms stad och län i förevarande afseende medgifna, därigenom blefve kränkta, och hade revisorerna med anledning häraf velat uttala önskvärdheten af, att utredning angående ifrågavarande förhållanden måtte åstadkommas.

Efter det direktionen för Stockholms stads och läns kurhus i detta ärende afgifvit utlåtande, yttrade statsutskottet vid 1902 års Riksdag, att af hvad i ärendet förekommit framginge, att kronans äganderätt till ifrågavarande tomter vore oomtvistlig. Någon åtgärd för tillgodogörande af denna äganderätt borde emellertid för det dåvarande icke ifrågakomma. Däremot ansåge statsutskottet, att vid framdeles förekommande uppgörelser mellan kronan och Stockholms stad i fråga om utbyte af mark, det icke borde lämnas obeaktadt, att äfven i förevarande afseende en reglering af rättsförhållandena borde komma till stånd. Med afseende härå hemställde utskottet, att revisorernes förenämnda framställning då icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. — Hvad utskottet sålunda hemställt blef af Riksdagen bifallet.

Efter att hafva erinrat härom, anföra revisorerne vidare, att, då ifrågavarande, synnerligen välbelägna tomter fortfarande ingalunda utnyttjades på ett sätt, som tillnärmelsevis motsvarade deras nuvarande värden, hafva revisorerne, som tagit fastigheten i skärskådande, velat ånyo upptaga frågan om dessa tomters tillgodogörande för statsverkets behof.

Allt sedan egendomen den 1 oktober 1816 tillträdde af kurhusdirektionen, hade den uteslutande varit använd för det med dess upplåtande afsedda ändamål; och hade åtskilliga byggnadsarbeten därstädes verktäglts för tillgodoseende af det ökade behofvet af sjukvård, hvarjämte ej ringa kostnader nedlagts på tomternas planering och plantering.

Det för Stockholms kommun med anledning af befolkningens tillväxande ökade behofvet af sjukvård för veneriskt smittade hade emellertid föranlett anläggandet af en från kurhusinrättningen fristående sjukvårdsanstalt å stadens mark i Stadshagen; och användes stadens sjukhus å statens tomter vid Handtverkaregatan numera uteslutande för vård af veneriskt smittade prostituerade kvinnor, hvadan det icke syntes vara för kommunen af någon särskild vikt, att detta sjukhus fortfarande bibehölles på ifrågavarande dyrbara tomter.

Länets sjukvård för veneriskt sjuka vore visserligen uteslutande förlagd till sjukhus å dessa tomter; men äfven denna anstalt syntes kunna utan olägenhet förläggas till vida mindre värdefull plats, helst de af länet disponerade byggnaderna inom kurhusinrättningen icke vore synnerligen värdefulla.

Då det väl icke kunde ifrågasättas, att staden och länet skulle utan ersättning fränkännas besittningsrätten till ifrågavarande tomter, så länge de användes för det med upplåtelsen afsedda ändamål, skulle statens återtagande af besittningsrätten till desamma visserligen vara förenad med någon kostnad; men revisorerne hölle före, att det i allt fall skulle vara för statsverket synnerligen fördelaktigt att kunna disponera ifrågavarande dyrbara områden. Revisorerne ansåge sig därför böra ifrågasätta, huruvida icke underhandlingar borde inledas med staden och länet om de villkor, på hvilka de kunde befinnas villiga att flytta sjukvården för veneriskt smittade från statens tomter vid Handtverkaregatan, på det att statsverket snarast möjligt måtte återfå dispositionsrätten till dessa tomter.

*Direktionens
öfversjukhuset
Eira utlå-
tande.*

I anledning häraf har direktionen öfver sjukhuset Eira, Stockholms stads och läns sjukhus, i utlåtande den 14 januari 1908 med åberopande af ett den 10 januari 1902 i samma ämne afgifvet utlåtande anfört följande.

»Beträffande särskildt revisorerne nu gjorda framställning om inledande uti ifrågavarande hänseende af underhandlingar med staden och länet, kan direktionen så mycket mindre hafva något att däremot erinra, som själfva den omständigheten, att revisorerne ifrågasatt förhandlingar med länet och staden, lärer innebära, att kurhusinrättningen endast mot fullgodt vederlag skulle afhändas besittningsrätten till tomterna, och revisorerne i allt fall förutsatt, att förhandlingarna skulle inledas, ej med direktionen, utan med dess principaler, länet och staden, som sålunda komma i tillfälle att själfva bestämma omfånget af den ersättning för tomternas afträdande, som de anse lämpligen böra af dem ifrågasättas.»

*Utskottets
yttrande.*

Såsom revisorerne erinrat, har statsutskottet i ett vid 1902 års Riksdag afgifvet yttrande med anledning af 1901 års statsrevisorers framställning i samma ämne som det nu föreliggande anfört, att af hvad i ärendet förekommit framginge, att kronans äganderätt till ifrågavarande tomter vore oomtvistlig. Någon åtgärd för tillgodogörande af denna äganderätt borde emellertid icke vidtagas, hvaremot utskottet ansåg, att vid framdeles förekommande uppgörelser emellan kronan och Stockholms stad i fråga om utbyte af mark, det icke borde lämnas obeaktadt, att äfven i förevarande afseende en reglering af rättsförhållandena borde komma till stånd.

Med anslutning till hvad statsutskottet vid 1902 års Riksdag sålunda i detta ärende uttalat, får utskottet hemställa,

att revisorerne ofvannämnda framställning för närvarande icke må till någon Riksdagens åtgärd för-
anleda.

§ 13.

Hvad i öfrigt blifvit af revisorerne anmaldt och erinradt har utskottet funnit dels vara af beskaffenhet att lämpligen böra tagas i öfvervägande vid behandlingen af de utgiftsanslag, revisorerne framställning berört, dels hafva medfört åsyftad rättelse, dels vara af vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklaradt, dels ej vara af den vikt, att, oaktadt

förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon Riksdagens åtgärd bort af förhållandena föränledas, dels slutligen icke hafva varit af beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande; hvilket utskottet skolat för Riksdagen

anmäla.

Stockholm den 3 april 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.

Reservationer:

vid § 4 (angående användande af entreprenadsystemet vid utförande af statens telefonanläggningar),

af herrar *E. Fränckel*, *H. R. Törnebladh*, *D. Persson*, *K. Starbäck*, *J. T. Larsson* och *P. O. Lundell*, hvilka ansett, att utskottets yttrande bort hafva följande lydelse:

»Med erinran — — — — utfärdad och då af den i förevarande fråga afgifna förklaringen synes framgå, att telegrafstyrelsen vid ofvannämnda arbetens utförande begagnat sig af entreprenadsystemet i den utsträckning, som med arbetets solida utförande kunnat vara förenlig, får utskottet hemställa, att vid hvad i detta ärende förekommit må

bero.

vid § 5 (angående statsbanan genom Bohus län),
af herrar grefve *C. O. Taube* och *H. R. Törnebladh*.